

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Žiga Oset

Elementi banalnega nacionalizma v medijskem diskurzu o slovenskem športu

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Žiga Oset

Mentor: doc. dr. Dejan Jontes

Elementi banalnega nacionalizma v medijskem diskurzu o slovenskem športu

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

Hvala staršem in mentorju.

Elementi banalnega nacionalizma v medijskem diskurzu o slovenskem športu

Magistrsko delo želi na primeru študije primera ugotoviti, ali je slovenski športni novinarski diskurz zaznamovan z elementi banalnega, t.j. vsakdanje sprejetega nacionalizma. Epistemološko temelji na šoli kulturnih študij športa in z rabo metode kritične analize diskurza preučuje specifično rabo besed pri oblikovanju novinarskih prispevkov, koriščenje glasov prepoznavnih javnih oseb in izbiro tem poročanja. Vzorec jemlje iz primera medijskega poročanja o slovenski košarki, ki je zaradi uspehov moške članske reprezentance na tekmovanjih evropskih in svetovnih formatov v letih med 2005 in 2013 prejela povečano količino medijske pozornosti. Igralci, ki so zavrnilo igranje v ekipi, so postali grešni kozli za neuspeh generacije, ki se je v tem obdobju uvrščala tik pod mesta, ki prinašajo medalje. Konflikt obravnavane novinarske zgodbe neposredno nagovarja diskurzivno nacionalistično tradicijo slovenske družbe, saj je vsaka odpoved igralcev povzročila mediatizirano razpravo o vrednotah trdega dela, narodnega ponosa in vlogi javnosti kot žrtve. Ker športne reprezentance delujejo kot močni simboli predstavljanja naroda na mednarodnem prizorišču (kot pove že ime, reprezentirajo narod), se igralci v očeh javnosti s svojimi odpovedmi niso odtujili le od igranja za ekipo, temveč tudi od temeljnih vrednot slovenskosti. Magistrsko delo želi s teorijo Garfinklove statusne degradacije pojasniti, da so prakse izločevanja na podlagi nacionalističnih vrednot v sodobni družbi prisotne tudi v času miru.

Ključne besede: banalni nacionalizem, diskurz, slovenski mediji, slovenski šport, košarka.

Elements of banal nationalism in Slovenian sport media discourse

The primary goal of the case study is to find out whether the Slovenian sport journalistic discourse contains elements of banal, e.g. mundanely accepted nationalism. Critical discourse analysis is being used on the premises of poststructuralist school of thought in sport studies, to examine the usage of words, selection of public voices and selection of themes in journalistic texts. The sample of discourse is taken from the field of Slovenian basketball, which has gained quite a lot of attention from Slovenian sport press, due to the successes of men's national team at the competitions of the global format between the years 2005 and 2013. The players who refused to play for the national team have become the scapegoats for the failure of the Slovenian national team to bring home the medal from the biggest international competitions. The conflict of the story directly addresses Slovenian traditional nationalist values, since each player's refusal to play for the team, opened a mediatized debate about the core values of hard work, national pride and also presented the public as the victim of the player's decisions. The public grew weary of resigning players, especially due to the fact that the Slovenian national team always finished in places just beneath the podium. Since the national teams function as a strong symbol of nation's representation at the global venues, the resigning players therefore didn't just grow distant from the team, but also from the basic values of what it means to be Slovene. Garfinkel's theory of ritualized status degradation is applied to point out the fact that the practices of social banishment based on nationalist ethos, are still present in modern society, even in times of peace.

Tag words: banal nationalism, discourse, Slovenian media, Slovenian sport, basketball.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	6
2	ŠPORT IN NACIONALIZEM	11
2.1	Ključni epistemološki pristopi k obravnavi pojma nacionalizma	11
2.2	Razvoj modernega športa in njegov vpliv na oblikovanje zamišljenih skupnosti	13
2.3	Razvoj kritičnih družboslovnih teorij na področju študij športa	17
2.4	Kulturne študije in medijska konstrukcija nacionalnih identitet	20
3	ŠPORT, MEDIJI IN NARODNA IDENTITETA SLOVENCEV	22
3.1	Kritični pristop h konvencijam športnega novinarstva	22
3.2	Slovensko športno novinarstvo in konstrukcija narodne identitete	25
3.3	Košarka – manjkajoči člen v kritičnih družboslovnih obravnavah	28
4	METODA: KRITIČNA ANALIZA MEDIJSKEGA DISKURZA	32
5	RITUALNA DEGRADACIJA STATUSA NA PRIMERU MEDIJSKEGA POROČANJA O SLOVENSКИH KOŠARKARJIH, KI SO SE ODREKLI NASTOPANJU ZA REPREZENTANCO	35
5.1	Razvoj novinarske zgodbe	35
5.2	Kriteriji degradacije statusa	38
5.2.1	Separacija	38
5.2.2	Dramatizacija	40
5.2.3	Tipiziranje dogodka	43
5.2.4	Nadčlovečenje govorca	45
5.2.5	Končna ritualna degradacija statusa	48
6	ZAKLJUČEK	52
7	LITERATURA	54

1 UVOD

Magistrsko delo izhaja iz epistemoloških temeljev kulturnih študij in obravnava šport kot eno izmed temeljnih kulturnih praks pri vzpostavljanju družbenega samonadzora, kar poteka prek procesa oblikovanja simbolov, stereotipov in vrednot narodne skupnosti znotraj polja jezikovnega sporočanja. Temeljni namen magistrskega dela je preučiti, ali v medijskem diskurzu o slovenskem športu lahko govorimo o prisotnosti elementov nacionalizma, kar ugotavljamo na primeru študije primera novinarskih prispevkov o košarkarskih reprezentantih, ki so se odrekli nastopanju za slovensko reprezentanco. Z epistemološko ustrezno metodo kritične analize diskurza raziskujemo vlogo medijev pri spodbujanju nacionalističnih izločevalnih praks v slovenski družbi.

Banalni nacionalizem označuje konstrukcijo zamišljenih skupnosti naroda, prisotno v vsakdanjih življenjskih praksah – v popularni kulturi, narodnih simbolih, izrazih, pesmih, športu. Kljub temu, da ga označujemo za banalnega, takšna oblika nacionalizma ni tudi benigna, saj ob eskalaciji konfliktov legitimira rabo ekstremnih, agresivnih dejanj za ohranitev domnevne ideološke »neokrnjenosti« narodne skupnosti (Billig 1995, 7). Banalni nacionalizem v nalogi razumemo kot gonilo uveljavljanja institucionaliziranega nadzora, ki deluje na družbenem površju. Moč družbenih institucij je namreč prav v praksah, ki so tako običajne in vsakdanje, da posameznika vzgajajo in disciplinirajo nezavedno, prek vzpostavljanja ti. »zdravorazumskih« predpostavk (Foucault, 1995). Sledi tovrstnega discipliniranja, se po Foucaultovo nahajajo v diskurzu, ki ga v nalogi opredeljujemo kot celovito artikulacijo jezikovnih elementov in zunajjezikovnih dejanj, katere rezultat so strukturirani sistemi pozicij (Vezovnik 2009, 65). Z drugimi besedami, diskurz je najširši komunikacijski prostor, v katerem poteka stalna rekonstrukcija predstav o skupnosti, kar osmišlja posameznikovo vpletenost v družbene prakse, saj se v odnosu do vsebine diskurza oblikuje njegova identiteta.

Moderni šport je močna simbolna institucija, ki omogoča discipliniranje in usmerjanje v zamišljene narodne skupnosti. S svojim nagovorom o napredku, racionalnosti in moči nagovarja temeljne vrednote tako moderne, kot tudi postmoderne družbe (Šaver 2009). V modernističnem izvoru je šport tesno povezan s pojavom evro-centričnega imperializma in naglega sidranja nacionalnih identitet v kolektivno zavest Evropejcev ob koncu 19. stoletja (Šaver 2009, 112). Izpeljava, oz. logična nadgradnje te sinergije med geopolitično ureditvijo in športom v sodobni praksi pomeni, da se člani zamišljenih narodnih skupnosti, ko igra državna reprezentanca, povežejo v navidezno homogeno celoto, posledica tega pa je, da na

drugi strani začrtane meje ostanejo »oni«, torej tujci (Starc 2009, 213). Razumljivo je, da je v tekstih kritičnega družboslovnega preučevanja športa, vprašanje nacionalizma tako eno izmed temeljnih žarišč razprav (Bairner 2001, Riordan in Krüger 2003, Cronin in Mayal 2005, Mangan 2005, Tomlinson in Young 2006, Woo Lee in Bairner 2009, Nielsen 2010).

Ključno vlogo pri oblikovanju zdravorazumskih koncepcij narodnega v športu ima športno novinarstvo. Prav v športnem novinarstvu je objektivnost posebej vprašljiva, saj se športni novinar zelo redko nahaja v sferi legitimnega nasprotovanja ustaljenim družbenim prepričanjem, temveč je bodisi navijaški do domačih športnikov, bodisi odklonilen do deviantnosti, npr. navijaških skupin in nešportnih potez. Hallinov model sfer konsenza (Hallin 1989) izpostavlja, da se športni novinar le redko nahaja izven območja zdravorazumskega prepričanja skupnosti in si zato, pa tudi zaradi bolj sproščene narave športnih novic, lahko privošči subjektivno in pristransko poročanje, ki bi ga lahko označili kot »pihanje v rog« skupnosti. Najbolj izrazit pokazatelj takšnega poročanja je deljenje športnikov na »naše« in tuje (Ličen 2009, 235). Eden izmed ciljev naloge bo zato kritično pristopiti k obravnavi konvencij športnega novinarstva.

Magistrsko delo želi nadgraditi sicer zelo pronicljivo, a po obsegu skopo zapuščino kritičnih družboslovnih obravnav slovenskega športa. Pri tem velja izpostaviti, da se je v povezavi z narodno identiteto preučevalo in izpostavljalo predvsem dva vrhunska športa – smučanje in nogomet (Stanković 2002, Stanković 2004, Starc 2005), pomemben prispevek pa je dodal tudi Boštjan Šaver s svojo analizo alpske (pohodniške) kulture Slovencev in njihove povezave z narodnimi simboli *Nazaj v planinski raj* (Šaver 2005).

Zapostavljena je košarka, ki je bila na državni ravni medijsko izpostavljena že od njenih začetkov, v letih od 1930 naprej (Žibrat 1996). V samostojni Sloveniji je svoj prvi vrhunec slave doživela v devetdesetih, zaradi uspehov ljubljanske Olimpije, ko pa je ta zaradi finančnih težav nekoliko zatonila, je v ospredje stopila reprezentančna košarka. V obdobju med leti 2009 in 2013 se ji je zaradi uspehov ekipe in reprezentantov v klubih, podpore navijačev v tujini, ter domačega EP namenjala posebej velika medijska pozornost. Če sta smučanje in nogomet gradila ideološko ločnico predvsem v odnosu vzpostavljanja večvrednostne podobe Slovenije do držav bivše Jugoslavije (Starc 2005), košarka dvajset let kasneje, ob sočasnosti politične krize in košarkarskega evropskega prvenstva v letu 2013, prevzema funkcijo dokazovanja enakovrednosti razvitemu svetu, ki svoj konkretniji izraz najpogosteje dobi v zamišljeni skupnosti evropskega. Nazoren primer takšnega diskurzivnega vrednotenja, je izjava z žreba skupin za evropsko prvenstvo v Postojnski jami: "S tako

atraktivno lokacijo žreba, ki je verjetno najbolj zanimiva v Sloveniji, želimo pokazati Sloveniji in Evropi, da imamo ideje, da se da pri nas stvari izpeljati na visokem nivoju, seveda z dobrimi partnerji." (Žurnal24, 4. september 2012)

Reprezentančni šport v želji dokazovanja konkurenčnosti in izjemnosti »slovenskega« ne zaostaja. Športniki so, še posebej v času velikih tekmovanj, podvrženi posebni medijski pozornosti in služijo kot prototipski predstavniki naroda, k čimer precej pripomore tudi novinarski žargon prijateljskega poimenovanja (»Srečko«, »naša zlata Urška«, »popularni Gogi«) (Starc 2009, 236). Njihova dejanja služijo kot reprezentativni vzorci imaginarnih, zamišljenih predstav o narodu. Odpoved reprezentančnemu nastopu na simbolni ravni zato predstavlja resno grožnjo hegemoniji skupnosti naroda, pogosto pa je označena celo za sramotno, saj naj bi simbolno predstavljalo sprtost naroda pred globalnim občinstvom. Skupnost se na takšno dejanje odzove s postopno degradacijo športnikovega statusa, ki od »našega junaka« preide v svoj protipol. Postane simbol deviantnosti, do katerega se, za potrebe vzdrževanja hegemonije, skupnost obredno distancira. Takšno ritualno separacijo posameznika od narodne skupnosti opisuje Garfinkel (1956), s pomočjo diskurzivne analize pa bo pojasnjeno, ali lahko njegovo teorijo petstopenjske statusne degradacije apliciramo na konkretni izbrani primer medijskega diskurza, t.j. novinarsko poročanje o reprezentančnih odpovedih slovenskih košarkarjev.

Medijskega poročanja o tovrstnih odpovedih je bilo od leta 2009 dovolj, da je smiselno bolj podrobno preučiti, na kakšen način se v medijskem diskurzu oblikujejo zdravorazumska prepričanja o igranju za reprezentanco kot o vprašanju narodne zavesti. Zato se zastavlja temeljno raziskovalno vprašanje: »Ali so v medijskem diskurzu o slovenski košarki prisotni elementi banalnega nacionalizma?« Pritrdilen odgovor na zgornje vprašanje bi služil kot dokaz, da se vprašanje narodnega ne formulira le v času velikih političnih premikov, temveč je predmet vsakdanjih praks (Billig 1995, 6), ki v času družbenih nestabilnosti morebiti zgolj doživi svojo izrazitejšo obliko. Prav tako bi pritrditev izpostavila, da je košarka v Sloveniji tretje športno ideološko polje prikritih nacionalističnih tendenc, poleg smučanja in nogometa, ter podobno kot druge kulturne prakse vzpostavlja vrednotne sisteme, ki delujejo kot orodje samonadzora in discipliniranja sodobne družbe (Brohm v Šaver 2009, 83).

Ker je področje medijskega poročanja o košarki obsežno, se magistrsko delo osredotoča na specifično študijo primera in si pri tem zastavlja raziskovalno podvprašanje: »Ali so v medijskem diskurzu o slovenskih košarkarskih reprezentantih, ki so se odpovedali nastopu za reprezentanco, prisotne prakse obredne statusne degradacije?« Da bi lahko govorili o obredni

degradaciji statusa, morajo biti izpolnjeni nekateri temeljni kriteriji. Garfinkel jih sicer poimenuje kot faze, ki si sledijo v kronološkem redu, a navaja tudi, da so meje med posameznimi fazami pogosto zabrisane, ter da si ne sledijo vedno sosledično, zato je bolj ustrezno govoriti o kriterijih. Garfinkel opredeli, da so ob izločanju posameznika iz skupine sprva posameznikova dejanja prepoznana za nevsakdanja, nato je deviantnost zoperstavljena zelenemu načinu obnašanja, vzpostavljen je nedvoumni sistem vrednot, ki jih akter s svojimi dejanji krši. Sledi obsojanje s strani prepoznavnih javnih figur oz. govorcev, ki jim je bila podeljena legitimnost za razsojanje o moralnosti dejanja v imenu obvarovanja skupnosti pred notranjim konfliktom. V zadnjem delu pride do ritualnega izločanja deviantnega posameznika – tako od množice (vzame se mu pravica do zagovora), kot tudi od dejanskega fizičnega prostora skupnosti (pozivi k izobčenju, npr. »naj igralec vrne potni list«) (Garfinkel 1956).

Prisotnost praks degradacije bi pokazala, da narodne skupnosti na podlagi vrednot banalnega nacionalizma, t.j. vere v simbole vsakdanjega življenja (v našem primeru košarkarske ekipe kot simbola naroda), iz svoje srenje izloča posameznike, ki ne delijo enakih prepričanj. Nesmiselnost banalnega nacionalizma je v njegovi togosti, saj onemogoča pripravljenost na pogajanje in kritično debato, saj podobo naroda reducira na skupek institucionaliziranih simbolov, ki močno temeljijo na tradiciji, kar je v nasprotju z dinamično naravo družbenih sprememb, ki dnevno preoblikujejo skupne točke in konflikte narodne skupnosti. Prav nezmožnost skupnosti, da dopušča pogajanja za pomene, legitimira absolutno moč institucij nad posameznikovim zagovorom in s tem opravičuje agresivna vedenja (Arendt v Billig 1995, 7).

Zastavlja se tudi podvprašanje, vezano na časovno dimenzijo preučevanja. Glede na to, da je bila prva analizirana novica o odpovedi objavljena leta 2005, bo magistrsko delo odgovarjalo tudi na vprašanje: »Ali se poročanje o odpovedih spreminja skozi čas?« Predvsem bo pozornost namenjena preučevanju spremembe v poročanju v času pred domačim evropskim košarkarskim prvenstvom.

Magistrsko delo zavzema stališče, da so elementi in vrednote narodnega predmeta nenehnega pogajanja, ki poteka v vsakdanjem družbenem diskurzu, zato kot metodo predlaga uporabo kritične diskurzivne analize na primeru medijskih objav o reprezentančnih odpovedih slovenskih košarkarjev v slovenskih spletnih in tiskanih medijih, od leta 2005 naprej. Za tovrstne analize je ključno preučevanje jezikovno–diskurzivnih formacij in osredotočanje na odkrivanje oblastnih razmerij v njih.

Prednost kritične analize diskurza je v tem, da v ospredje postavlja kritično raziskovanje družbenih problemov neenakosti, predvsem vprašanj nacionalizma. Pogosteje se KAD izvaja za preučevanje marginaliziranih skupin z družbenega roba (Vezovnik 2009), a v primeru košarkarjev je analiza smiselna prav zaradi fenomena slave in kulta herojstva, ki ga igralci izgubijo dobesedno čez noč.

Družbeni fenomen je že sama pojavnost tako izrazito močnega kulta športnika (oz. košarkarja) kot državnega junaka. V primeru košarke je takšno idoliziranje primerljivo le še z nekaj državami na svetu, med njimi predvsem z balkanskimi in najbolj izrazito z Litvo, ki je doživljala podoben proces političnih sprememb kot Slovenija in ob tem dosegala primerljive košarkarske rezultate. Obe državi imata šibko zgodovinsko tradicijo, njuno moderno zgodovino pa zaznamujejo številni geopolitični konflikti, v katerih je ozemlje obeh držav nihalo med samostojnostjo in podvrženostjo večjim narodom. Identiteta naroda je bila zato ob osamosvojitvi obeh držav na začetku 90. let redefinirana, oz. »na novo odkrita« kot izrazito ljudska, košarka pa je pri tem predstavljala pomemben poligon reprezentacije naroda na globalnem prizorišču, saj je temeljila na močni tradiciji uspešnosti že v času federativnih ureditev. S frazo, ki jih pogosto zasledimo v medijskem diskurzu, bi lahko rekli, da so Slovenci, podobno kot Litovci, »košarko posvojili kot svojo«, posledično pa so košarkarji postali narodni predstavniki najvišje simbolne vrednosti.

Analiza poročanja o posameznih igralcih bo opravljena na primeru izbranih prispevkov, objavljenih na spletnih straneh medijskih hiš 24ur.com, rtvslo.si, delo.si, siol.net, kosarka.si, slovenskenovice.si, dnevnik.si, sport-tv.si, ter v tiskanih izdajah časopisov Delo, Dnevnik in Ekipa. Strukturno bodo ugotovitve KAD zaradi preglednosti razdeljene glede na Garfinklove faze degradacije, saj bi bil kronološki pregled zaradi mnogih odpovedi zmeden in nejasen. Pri tem velja posebej opozoriti, da bodo pri analizi spletnih medijev, kjer bo to smiselno, upoštevani primeri nekaterih selektivno izbranih komentarjev pod novico. Le-ti bodo služili kot indikator prisotnosti banalnega nacionalizma v diskurzu bralcev in služijo kot dokaz, da se mediji zavedajo učinkov svojega poročanja, ter da »zdravorazumska« nacionalistična prepričanja bralstva tako nagovarjajo, kot tudi sooblikujejo.

2 ŠPORT IN NACIONALIZEM

2.1 Ključni epistemološki pristopi k obravnavi pojma nacionalizma

Nacionalizem, t.i. »narodno vprašanje«, je družbeni pojav, ki se je v kolektivno zavest zasidral v času transformacije in modernizacije političnih struktur v Evropi devetnajstega stoletja. V svojem izvoru je tako tesno povezan z družbenimi fenomeni modernizacije, ki jo v grobem najbolj zaznamuje industrializacija dela. Prvotne definicije so ga zaznamovale kot proces podreditve posameznikov osrednjemu izvoru moči, katerih delovanje usmerja logika prevlade institucionalnega kot objektivnega družbenega nadzornika in pravičnika (Hobsbawm 2000, 15). Kljub temu, da je bila enotnost skupnosti osnovni cilj nacionalističnih prizadevanj vse od francoske revolucije naprej, pa je razprava o tem, kaj je pravo vezivo skupnosti, širši konsenz doživela šele stoletje kasneje (Hobsbawm 2000).

Iz polemike med striktno teritorialnim in etnično–jezikovnim razumevanjem pojma sta se razvili dve veji preučevanja, ki ju v grobem lahko razdelimo na politološko in kulturološko (Smith 1998, 88-89). Politološki pristop se usmerja k ideji narodnega kot esencialnega in nujnega za obstoj družbenega in več pozornosti posveča pravno–formalni ureditvi delovanja skupnosti na omejenem prostoru. Klasične kritike, ki izhajajo iz te intelektualne struje se usmerjajo k pojasnjevanju večjih anomalij, kot npr. vzpona ekstremističnih gibanj in ekstremnih nacionalističnih politik. Kulturološka smer razmišljanja pa nacionalizem dojema kot kulturno konstrukcijo in se usmerja k preučevanju t.i. površinskega, vsakdanjega nacionalizma (Pušnik 2011, 20). Benedict Anderson konstrukcijo, oz. zamišljenost naroda argumentira z besedami, da niti pripadniki najmanjšega naroda nikdar ne spoznajo svojih sočlanov, niti ne slišijo zanje – in vendar vsak izmed njih v mislih nosi predstavo o povezanosti v skupnost (Anderson 2006, 14).

Med bolj izpostavljenimi je Billigova definicija banalnega nacionalizma, ki predpostavlja, da nacionalizma ni moč obravnavati kot nekaj, kar pride in gre, temveč je narod dnevno oznanjan v življenjih svojih pripadnikov. (Billig 1995, 8). Tovrstne študije izpostavljajo, da so prav »nedolžne« zdravorazumske predpostavke o nacionalnem tiste, ki ob spremembi okoliščin omogočajo slišnost ekstremnejših mnenj. Pušnikova kot primer navaja šale na račun Judov v prednacistični Nemčiji, ki so bile sprejete kot nedolžen humor, a so vzpostavljale šovinistično podlago za kasnejše ekstremne dogodke (Pušnik 2011, 21). Funkcija nacionalizma torej ne more biti izključno dobra ali slaba, prav tako ga ni moč zreducirati na le na funkcijo sredstva za vzpostavljanje represije oblasti. Če bi to držalo, posamezniki ne bi imeli razloga, da bi jo upoštevali (Foucault v Pušnik 2011, 55). Prav tako konflikte znotraj

skupnosti pogosto vzpostavlja nezmožnost oblasti pri preprečevanju diskriminacijskih oblik izražanja in vedenja. Funkcija nacionalizma je vendarle lahko tudi pozitivna, saj kompleksnost resničnosti reducira na poenostavljeno predstavo odnosa med posameznikom in okolico, prav tako pa zagotavlja občutek pripadnosti, ki državljanu vzbuja vsaj upanje, da je njegov glas lahko kadarkoli slišen in uslišan. Vendar pa mora biti obravnava nacionalizma skrajno kritična, kajti s tem, ko bi znanstveni diskurz spregledal luknje v jeziku, ki omogočajo neopaznost diskriminacij, bi s tem dovoljeval da se le-te izmuznejo tudi v njegovo lastno akademsko govorico. (Billig 1995, 9).

Prav tovrstni komunikacijski odnos med posameznikom, institucijami oblasti in institucijami pojasnjevanja družbenih pojavov (medijska in akademska sfera), predstavlja osnovno vezivno tkivo poststrukturalističnih obravnav narodnega vprašanja. Izhaja iz kombinacije marksističnih in strukturalističnih šol misli, ki nacionalizem dojemajo bodisi kot prakso vključevanja in zagotavljanja hegemonije, bodisi kot vrsto jezika z mitološko funkcijo (Pušnik 2011, 25–42). Kulturne študije to pojmovanje razširijo in nacionalizem razumejo kot širši komunikacijski proces, oz. diskurz, ki deluje na osnovi institucionalnega reda, predpisanega z elementi simbolne vrednosti, torej državno mejo, narodnimi simboli, ipd., vendar zaobjema širšo družbeno interakcijo, ki jo Hall v družbenem krogotoku kulture zasidra na petih točkah. Poleg omenjene regulacije, se ideja naroda osmišlja še prek procesov potrošnje, proizvodnje, identitete subjekta in reprezentacije (Hall v Pušnik, 62). Kljub temu, da nacionalizem preučujemo na ravni govora ima svoj konkretnější materialni izraz, saj je posledica jezikovnih formulacij konkretna družbena realnost. Pravzaprav je materialna nprav pomembnejša od mentalne, saj so prav realne prakse tiste, v katerih se morebitne diskriminacije dejansko izvršijo.

Diskurz pa kljub vseprisotnosti ni povsem razpršen. Res je, da je polje diskurzivnega nestabilno, vendar obstajajo vozliščne točke, ki zagotavljajo snov za obstoj družbenega. Prav tovrstna vozlišča so izvor delitve moči, saj se določene definicije utrdijo kot dominantne in pogojujejo položaj drugih stališč kot manjvrednih. (Laclau in Muffe v Pušnik 2011, 47). Pri oblikovanju vozlišč imajo najpomembnejšo vlogo institucije, ki jim je podeljena pravica do oblikovanja splošno sprejetih interpretacij družbenih dogodkov. Mediji so tako najbolj primerno polje za analizo rabe jezika, saj je njihova samooklicana objektivnost paradoksalna natanko zaradi združevalne narave diskurza, ki v svoji povsem razpršeni obliki ne more obstati, tako vendar posamezniku ne bi nudil nikakršnega pojasnila o odnosu med njim samim in skupnostjo, v kateri živi, temveč bi šlo preprosto za množstvo neartikuliranih glasov.

Izven loka kulturološke perspektive velja pri obravnavi pojma omeniti še sodobnejše polemike v razpravah o zatonu nacionalizmov, ki imajo svoj temelj v postkolonialnih študijah in diskurzivno gradijo na binarni opoziciji med kapitalistično, globalizirano ureditvijo kot značilnostjo t.i. razvitega sveta in med arhaičnostjo nacionalizmov kot značilnostjo držav tretjega sveta. (Ahmad v Jeffs, 391). Domneve o razvrednotenju nacionalizma spričo prevlade globalne kulture domiselno povzema Billig, ki pravi, da resda lahko jemo in se oblačimo danes v kitajskem, jutri v turškem stilu – a *biti* Kitajec in *biti* Turek zaenkrat še nista komercialno dostopni opciji (Billig v Smith 1998, 205).

V diskurzu, tudi znanstvenem, se tako izpušča možnost alternativnih pogledov na konstrukcijo skupnega, s čimer v mislih nikakor nimamo le socialističnih in komunističnih pozicij, temveč predvsem novih, nepreizkušenih modelov. Tovrstno opredeljevanje na osi razviti sever – nerazviti jug, oz. temačna sodobnost – nostalgčna preteklost, je nekoristno predvsem za države drugega sveta z razmeroma skopo narodno tradicijo in nizkim številom zgodovinskih elit, med njimi Slovenijo. Takšen diskurz namreč izpušča možnost alternativnih izpeljav ureditve družbenega delovanja in teži k centralizaciji oblasti v najširši, globalni sferi, saj države iz kulturno »sivega« območja postavlja v podrejeni položaj izbire med enim in drugim diskurzivnim poljem razmišljanja.

Šport zaradi svoje strukture tekmovalnosti med predstavniki različnih narodov še posebej spodbuja takšne primerjave in umeščanja. Četudi se zdi tovrstno presojanje banalno in neškodljivo, pa tvori pomembne ločnice med »nami« in »njimi«, ki lahko ob seriji širših družbenih dogodkov dobijo v materializirani obliki diskurza svojo manj nedolžno pojavnost.

2.2 Razvoj modernega športa in njegov vpliv na oblikovanje zamišljenih skupnosti

Šport je že od svojih antičnih začetkov tesno povezan s pojavi preživljanja prostega časa in oblikovanja različnih življenjskih slogov (Kelly v Velikonja in drugi 2009, 17). V antičnem Rimu je bila ena izmed glavnih funkcij športa zapolnjevanje časa meščanov, ki se niso ukvarjali z agrikulturo in podobnimi poklici, ki bi zahtevali celodnevno prisotnost na delovnem mestu. Namenjeni so bili predvsem zabavi elit, nezaposlenih in pohabljenecv. Šport je služil kot sredstvo discipliniranja, saj so se v bitkah na življenje in smrt borili predvsem izobčeni sloji prebivalstva, npr. kristjani, zločinci in uporniki. (Maguire in drugi 2002, 123) Grški antični šport je deloval kot njegov popolni protipol, saj je bilo športno udejstvovanje v vlogi povezovanja s spiritualnim in nadnaravnim, poleg tega pa je participacijo pogojevalo posameznikovo premoženje (Dunning 1999, 38). V obeh primerih je odnos do športa izražal duh časa in najbolj temeljne ideološke predpostavke obeh imperijev.

Ne glede na spreminjajočo družbeno vlogo skozi čas, je bil množično mediatizirani spektakel vselej sredstvo za vzpostavljanje ločnice med višjimi in nižjimi družbenimi sloji. Šport se je od antičnega nasilja distanciral prav zaradi tovrstne distinkcije. Srednjeveški viteški turnirji so bili večji del ere brutalni, saj so služili tudi kot vojaški treningi, a ko se je dogajanje iz dvornih dvorišč preselilo v kmečka naselja, so vladajoči sloji kaj hitro nad nasiljem zavihali nos. (Coakley v Maguire in drugi 2002, 123). Kri so nadomestili barviti praporci, smrtonosno agresijo zamenjale viteške vrednote, vzpostavila so se jasna pravila *igre*. Zmagovalca je prvič v zgodovini odločil kompleksen sistem točkovanja. S pojavom renesanse je nad surovo silo prevladalo občudovanje *fines*. Vračanje k grškim temeljem je šport vračalo k težnji povezovanja s spiritualnim, glavni imperativ udejstvovanja pa je postal človeški napredek. Za vsakim športnim rekordom je tako stala predpostavka izboljšave. (Guttmann v Coakley in Dunning 2000, 248-250). Tovrstno prehajanje iz nasilništva v regulirano obliko tekmovalnega konflikta nakazuje, da šport lahko razumemo kot spremljevalni indikator procesa civilizacije Zahodnega sveta (Dunning 1998, 38).

Do masovne popularizacije športnega udejstvovanja je prišlo, ko so drage ročno izdelane športne rekvizite nadomestili cenejši proizvodi industrijske izdelave. (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 19). Moderni šport od začetka 19. stoletja naprej zaznamujeta natančna organizacija delovanja in tehnološke izboljšave, zato postane zanimiv za snovalce, trgovce in investitorje (Guttmann v Coakley in Dunning 2000, 252). Od tod izvira prvotna marksistična kritika športa, ki temelji na funkcionalistični povezavi med pojavom kapitalizma in popularizacijo športa med delavskim razredom. Telesno discipliniranje industrijskih delavcev s strani buržoaznih oblastnikov z namenom večje učinkovitosti pri delu in manjše nevarnosti za upor, je vendarle potrebno brati z zadržkom, saj je premočrtno povezovanje obeh pojavov vendarle nekoliko preveč poenostavljeno. Takšen pogled namreč zanemarja dejstvo, da miselni tok športnika ne poteka nujno le v smer discipliniranega upoštevanja pravil, kar se neposredno prenaša v upoštevanje pravil pri delu, saj navsezadnje šport krepi tudi taktično razmišljanje in individualno samozavest. V preteklosti je dokazal, da je v prvi vrsti res sredstvo discipliniranja, a vendarle nemalokrat tudi krepilo osvobodilnih, revolucionarnih gibanj (Guttmann v Coakley in Dunning 2000, 255-256). Tovrstna vloga bo slovenskemu bralcu najbolj znana na primeru pojava telovadnih društev Sokol, ki so poleg gimnastičnih prvin razvijala tudi miselnost, nasprotujočo takratni avstrijski oblasti. Pri družboslovnem preučevanju je tako nujno upoštevati predvsem umeščenost športa v specifični družbeni kontekst.

Eno izmed največjih polemik v času modernega športa je predstavljala dilema ekonomske vpletenosti države v delovanje in organiziranje športnih institucij (Sage v Coakley in Dunning 2000, 262). Politična ekonomija populariziranih športov je bila ves čas, tako tudi danes, v veliki meri odvisna od finančne podpore oblasti, predvsem na področju infrastrukture in prirejanja večjih tekmovanj. Pogosto so vrednost športa prepoznali kar oblastniki sami. Tako je na primer Fidel Castro na Kubi v času po revoluciji leta 1959, denar načrtno vlagal v razvoj atletov, posebno boksarjev. Castro je sicer namerno prepovedal profesionalizacijo športa in vlagal v amaterje, z upanjem, da bo ustvaril vrsto olimpijskih prvakov, ki bodo za državo nastopali iz ljubezni do naroda. Njegov načrt je uspel, retorika v njegovih govorih ob športnih uspehih pa je slonela na povezovanju individualnih zgodb športnikov z uspehi nacionalizma in socializma v brk kapitalističnim velesilam (Maguire in drugi 2002, 121).

Spričo tovrstnega patriarhalnega odnosa med športniki in državo, so se bili športni delavci, entuziasti in investitorji prisiljeni posluževati metod aktivnega zagovarjanja pozitivnih učinkov športa kot širšega družbenega pojava, saj jim je to prineslo naklonjenost državnih investitorjev (Sage v Coakley in Dunning 2000, 262). Tovrstni argumenti so bili najrazličnejši, najpogosteje pa so izpostavljali dobrobit na področju zdravja, organizacije družinskega dela in povečevanja učinkovitosti pri delu. V Zahodnem svetu so pri popularizaciji športa tako pomembno vlogo odigrali časniki, saj se je prav tam dogajal boj za prevlado posameznih športnih panog. Ob tem je medijska interpretacija športnih dogodkov športnike postavljala na vedno bolj vidno mesto v družbi. Tekmovanja so postajala večja prav zaradi publicitete, s tem pa so se večali tudi obiski tekem, ter razumljivo interes komercialnih investitorjev, torej so imeli časniki od poročanja dvojno korist. Prve športne kolumne se pojavijo v največjih ameriških časnikih ob koncu 19. stoletja in sovpadajo s priljubljenostjo potopisnih dnevnikov junaških raziskovalcev, ki so osvajali nerazviti svet (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 18). Nekoliko pretirano bi bilo tovrstnim poročilom o junaštvih pripisati celotno »odgovornost« za nastanek lika športnika heroja, saj so navsezadnje že v antiki najboljši športniki veljali za posvečene, pa vendar so mediji to inherentno značilnost povečevanja preuredili v sodobnejšo obliko, na podlagi katere poročanje temelji tudi danes. Najbolj učinkovito je to omogočil pojav fotografije, ki je v svojem začetku izpostavljala prav ločnico med individualnim večvrednim in množičnim običajnim, saj je bil najpogostejši motiv slavje športnika, obkroženega s svojimi občudovalci (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 18). Razvoj večjih globalnih tekmovanj, kot npr. olimpijade, je povezavo med športnim zmagovalcem in herojskim osvajanjem sveta zgolj podkrepil. Stadioni so postali poligon

merjenja moči različnih narodov, telesa športnikov pa orodje za dokazovanje kulturne superiornosti nacije nad drugimi (Starc 2003, 55).

Prvi funkcionalistično naravnani poskusi marksistični kritike so pravilno opozarjali na lastnost športa, da proizvaja družbene neenakosti, a ne zato, ker bi bil »zabava za nižje sloje« temveč zato, ker element tekmovanja spodbuja ločevanje najboljših tekmovalcev od ostalih. To samo po sebi ne bi bilo sporno, saj gre za dogodek brez pomenske vrednosti – nekdo pač mora zmagati; a ključni premik se zgodi ravno v diskurzu, v interpretaciji zmage, v simbolni podobi, ki jo družba pripiše zmagovalcu. Prav tu šport postane preslikava vrednot obstoječih kolektivnih miselnih vzorcev. V svoji moderni obliki šport, npr. simbolno služi kot sredstvo preboja v družbeno elito, z diskurzivnim povezovanjem uspeha s treningom, pa predstavlja simbolno demonstracijo minimalne zahteve za uspešno vključevanje v družbo – vrednoto trdega dela. Sodobni primeri sprejemov športnikov z najvišjimi častmi pri predsednikih držav so zgolj ritualna uprizoritev tovrstnega prehoda, oz. sredstvo iniciacije. Prav podobno bi lahko ti isti posamezniki, ob drugačnem družbenem kontekstu in diskurzu svoj krst doživeli na gori Olimp, ob poklonu bogovom. Prav zato je tako močna simbolna gesta športnikov, ko ob svoji zmagi izkažejo ponižnost pred občinstvom, saj s tem navidezno podrejo četrti zid in ustvarijo vtis pravične družbe, v kateri so vsi prisotni zmagovalci, vsak na svojem področju. Kljub temu, da se športu pogosto pripisuje trivialnost, tako ne gre za povsem nedolžen družbeni pojav, oz. le »najbolj pomembno postransko stvar na svetu« (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 20). Je močan poligon širjenja ideoloških prepričanj in je v svoji esenci naravnani k posnemanju trenutnega utripa časa, kar postane najbolj izrazito v času večjih družbenih konfliktov (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 19).

Šele družboslovne analize herojstva, oz. zvezdnitva, so razkrile nekatere temeljne poteze odnosa med atletom, oblastjo, mediji ter prisotno množico. Postmoderno dojemanje družbenega predvideva, da gledalec vstopa v športni dogodek s svojo družbeno funkcijo in ne s svojim bistvom *per se*. Od tega, ali bo tekmo gledal z vidika patriota, voajerja teles, oboževalca igre ali naključnega mimoidočega, je odvisno, kakšno stališče bo o dogodku oblikoval. V tem smislu je šport v svojem izhodišču pomensko manj zaznamovan kot druge kratkočasne dejavnosti, npr. glasba in film, katerih vsebina gledalca in poslušalca postavlja v specifični družbeni kontekst. Prav zato premore sposobnost močne homogenizacije občinstva, saj posamezniku omogoča, da v njem poišče svoj lastni pomenski smisel. Mediji pri tem služijo kot uravnilovka med množico pomenov, med preteklim in sedanjim, ter kompleksnost urejajo v poenostavljeno različico dominantnih idej, na katere se je moč nadalje navezovati.

Ker je šport v svojem izvoru vendarle obravnavan kot kratkočasna dejavnost, si pri tem dovoljujejo rabo barvitejšega, manj nevtralnega in simbolno bolj polnega jezika. Zaradi vsega navedenega so mediji osrednje diskurzivno vozlišče in zato najbolj smiselna osrednja točka družboslovnih preučevanj športa (Birrell in McDonald v Velikonja in drugi 2009, 17).

2.3 Razvoj kritičnih družboslovnih teorij na področju študij športa

Družboslovno preučevanje športa lahko v grobem razdelimo na sedem temeljnih teoretičnih paradigem: funkcionalistična teorija, marksistična in kritična teorija, feministične teorije in študije spolov, sociološke teorije interpretativnega pristopa, figurativna teorija, strukturalizem in poststrukturalizem, ter kulturne študije (Coakley in Dunning 2000). Ker bi bil na tem mestu podroben pregled razvoja paradigem preobsežen, pri vsaki izpostavimo zgolj ključne osnove in nekatere pomisleke.

Funkcionalistična teorija športa velja za najstarejšo teoretično tradicijo znotraj študij športa in ima svoje temelje v antropoloških in socioloških načinih preučevanja družbenih pojavov (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 27). Ključno izhodišče predstavlja Mertonova teorija družbene anomalije, ki definira pet načinov posameznikovega odzivanja na cilje družbenih institucij. Posameznik se lahko odzove s konformizmom, inovacijo, ritualom, odmaknjenostjo in upornostjo (Merton v Coakley in Dunning 2000, 11). Prvi poskusi aplikacije teorije na področje športa so se ukvarjali predvsem s preučevanjem odzivov različnih družbenih skupin, na primeru različnih športnih disciplin in ob tem analizirali, ali se posameznik odziva glede na pripadnost družbenemu sloju, ki se s posamezno disciplino najbolj intenzivno ukvarja (Loy v Coakley in Dunning 2000, 11).

Pomembno aplikacijo teorije na področje družbenih funkcij športa predstavita Stevenson in Nixon (Stevenson in Nixon v Šaver 2009, 31). Izpostavita, da ima šport primarno socializacijsko funkcijo, torej da izraža in prenaša družbene navade in običaje. Posledično ima močno integrativno, politično in družbeno mobilizacijsko funkcijo. Nekoliko ločena je socio-emocionalna funkcija, kjer šport ne funkcioniira kot gradnik skupnosti, temveč vzdržuje fizično in psihično vzdržljivost posameznika. (Stevenson in Nixon v Šaver 2009, 31).

Težava funkcionalističnih kritik je predvsem v tem, da so ahistorične in ne upoštevajo specifičnih družbenih kontekstov (Coakley in Dunning 2000, 18). Prav tako imajo težavo z razlikovanjem med vlogo športa v situacijah družbenih konsenzov in družbenih konfliktov. Pretirano poudarjanje bodisi združevalnega, bodisi zatiralnega učinka športa, racionalno debato hitro privede do moraliziranja in do opredeljevanja športa kot ali »slabega« ali

»dobrega« pojava. Predpostavka, da so posamezniki zgolj pasivni udeleženci družbenih struktur, spodbuja reprodukcijo in ohranjanje sistemov, saj se družbene spremembe po tej analitični orientaciji dogajajo le počasi in s težavo (Ritzer v Šaver 2009, 35).

Okrog dialektike med družbenim konsenzom in družbenim konfliktom so osnovani temelji marksistične kritike športa– Izpostavljeno je vprašanje razrednega razslojevanja, predvsem položaja delavskega razreda. Do leta 1930 so ključne predpostavke teoretikov, da šport predstavlja alternativni način izražanja političnih in razrednih vrednot, zato ima ključno vlogo pri adaptaciji delavcev na meščansko in kapitalistično okolje (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 41). Na drugi strani so nekateri teoretiki izpostavljali, da je v svoji osnovi delavski šport veljal za sredstvo izražanja političnih prepričanj, predvsem socialističnih in komunističnih, ter s tem predstavljal sredstvo krepitev mednarodne delavske solidarnosti. Ključna zapuščina marksističnih kritik je nauk, da šport kot kulturna manifestacija ne omogoča delovanja, ki ne bi bilo prilagojeno dominantnim normam (omogoča le izrazito strinjanje ali izrazito odklanjanje) (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 44).

Ker so bile v času industrijske modernizacije dominantne norme predvsem kapitalistične vrednote, so sodobnejše kritike šport analizirale kot sredstvo spodbujanja razvoja posameznikovih narcističnih, mazohističnih in agresivnih osebnostnih značilnosti (Vinnai v Šaver 2009, 44). »Makro« kritike pa so izpostavljale, da šport v svoji organizacijski strukturi temelji na izpostavljanju struktur tehnokratskega sistema, ki temelji na gospodarski rasti in kopičenju kapitala (Rigauer v Coakley in Dunning 2000, 44). Marksistične kritike so v tem oziru ostro kritizirale predvsem pozitivistično naravnost znanosti, katere doprinos je bil zgolj analiza pojavov v okviru obstoječih družbenih praks, brez poglobljene kritike pa je omogočal reprodukcijo kvantifikacije, objektivizacije in redukcionizma (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 45). Prav tovrstna kritike znanstvenega diskurza spodbudi kasnejše strukturalistične in poststrukturalistične miselne tokove.

Feministične teorije vsebujejo množico najrazličnejših interdisciplinarnih pristopov, ki pa bi jih lahko združili pod skupnim konceptom obravnave privilegiranosti moških v športu, saj so najbolj idealizirane prav njegove izrazite moške vrline (Birell v Šaver 2009, 49). Preučevanje je usmerjeno v položaj marginaliziranih spolnih skupin v odnosu do koncepta hegemonne moškosti, ki ga Connell definira kot kulturno idealizirano obliko moškega značaja, kar spodbuja podrejenost žensk in marginalizacijo gejev (Connell v Birrell in McDonald 2000, 15). Nadaljuje, da se tovrstna hegemonija vzpostavi, ko je širše sprejeta znotraj kulturnega vrednotnega sistema, ali z drugimi besedami, ko se oblikuje zdravorazumsko prepričanje, kaj

pomeni »biti moški« (Hanke v Birrell in McDonald 2000, 15). Tovrstni način obravnave športa v svojem zadnjem obdobju, ki ga zaznamuje predvsem liberalni feminizem, teoretsko izhaja neposredno iz interdisciplinarnega pristopa kulturnih študij, saj izpostavlja diskurzivno polje kot osrednje prizorišče pogajanja za pomene in oblikovanja vrednotnih stališč.

Sociološki pristop lahko v grobem razdelimo na dve veji, ki sta v svoji metodi obe interpretativni. Prva obravnava družbo kot zaprt, zaključen sistem, druga pa obravnava specifične sociološke pojave v povezavi s športom, med njimi je najbolj izpostavljena Dunningova povezava med nasiljem in športom (Dunning 1999). Prav iz te podveje izhaja mnogo raziskav, ki so preučevale nastanke najrazličnejših subkultur po celem svetu, s tem pa izpostavile skupni imenovalac – šport kot ritualni proces, prek katerega se formirajo družbene skupine in posameznikova identiteta.

Figurativni pristop izvira iz alternativne veje sociologije, ki jo razvije francoski analitik Norbert Elias. Njegova teorija temelji na tezi, da je mogoče odnos med strukturami posameznikov in strukturami družbe razumeti le, če jih dojemamo kot spreminjajoče (Šaver v Velikonja in drugi, 67). Družbeno življenje tako označuje kot razmerje in ne kot stanje. V okviru športnih študije je najbolj prepoznavna leicesterska šola in Dunningova povezava med nasiljem in športom (Dunning 1999), ki je sistematično preučevala predvsem pojav nogometnega huliganizma. Ključno odkritje je bilo, da huliganizem ni le subkultura, ki je znamenje nekega časa, temveč ima svoje korenine v globljih zgodovinskih procesih in da so navijaške bande povezane s pojavi revščine, nezaposlenosti, matricentrične družine in želje po moški dominantnosti (Šaver v Velikonja in drugi, 71).

Strukturalizem in poststrukturalizem predstavljata korenit premik v načinu razmišljanja o družbi in o športu, saj kot osrednjo točko formiranja družbenega izpostavitnega jezika. Ta oblikuje univerzalne predstave o svetu, prav te pa so osrednja sestavina discipliniranja in vodenja posameznika in množic. Znanstvene obravnave so usmerjene predvsem h kritiki institucij moderne družbe in preučujejo odnos med modernim znanjem, družbeno močjo in oblikovanjem subjektivnosti (Šaver v Velikonja 2009, 81).

Ključno zapuščino poststrukturalističnih teorij pri preučevanju športa predstavljajo Derridajeva dekonstrukcija, Foucaultova teorija modernih institucij discipliniranja in Baudrillardov koncept hiperrealnosti (Andrews v Coakley in Dunning 2000, 107). Derridajeva dekonstrukcija doprinese predvsem njegova kritiko logocentrične družbe, ki po temelju binarnih opozicij moški–ženska, profano – sveto, mi–oni, itd. ustvarja enostranske dominacije, ki v duhu časa delujejo samoumevno in nespremenljivo, njihovo trdnost lahko

zamajajo le večji zgodovinski dogodki. Foucaulteva teorija modernih institucij discipliniranja šport dojema kot sredstvo discipliniranja telesnega, saj se na podlagi udejstvovanja in mediatizacije vzpostavljajo zdravrazumska prepričanja o zdravju, lepoti, seksualnosti, spolu. Foucault je s tem prvi analitik, ki dokaže, da je moč preučevati ne le zgodovino konkretnih dogodkov, temveč tudi zgodovino miselnih konceptov, konkretnije zgodovino koncepcije telesnega. Baudrillardov koncept hiperrealnosti pa napove konec modernosti in opozori na pomen mediatizacije športa kot spektakla. Sodobne družbe po njegovo ne znajo več razlikovati med resnično in medijsko realnostjo, posledično stare institucije moči niso več trdne, družbeno pa je ves čas tik pred razkrojem – kar ga ohranja je iluzorna predstava moči institucij, ki temelji na ohranjanju starih vrednotnih sistemov (Kellner v Šaver 2009, 90). V kontekstu športa Pierce doda, da je sodobna športna industrija izrazito medijsko orientirana in zato odvisna od najrazličnejših oblik mediatiziranega posredovanja sporočil (Pierce v Šaver 2009, 90), ter predstavlja enega izmed osrednjih prostorov reprodukcij različnih realnosti.

2.4 Kulturne študije in medijska konstrukcija nacionalnih identitet

Kulturne študije zagovarjajo izvirajo iz zavračanja akademskega povečevanja visoke kulture in zagovarjajo interdisciplinarni pristop pri preučevanju družbenih pojavov, z osrednjim fokusom na preučevanju zgodovinskih, družbenih in političnih kontekstov kulturnih artefaktov (Coakley in Dunning 2000, 48). Temeljna izhodišča predstavljajo razmišljanja Antonia Gramscija, na podlagi katerih nastanejo tri pomembnejša monografska dela v Veliki Britaniji – *The Uses of Literacy* (1957) Richarda Hoggarta, *Culture and Society* (1958) Raymonda Williamsa in *The Making of the English Working Class* (1963) E.P. Thomsona.

Gramsci v enem izmed svojih temeljnih del, zbirki spisov *iz zapora* (2003), ugotavlja, da sta družbena represija in aparat ohranjanja moči bolj povezana z močjo ideoloških institucij, ki oblikujejo vsakdanje prakse, kot pa z dejansko fizično prisilo policije in vojske. Williams v svojem delu dekonstruira konotacije kulturnega z izključno visoko umetnostjo. Ključno je, da redefenira kulturo kot skupek vsakdanjih praks in načinov življenja, zato v njo spada tudi športno udejstvovanje in spremljanje športa. Hoggart to tezo še dodatno podkrepi, saj v svoji analizi ugotavlja, da so športne rubrike brane prav tako pogosto kot drugi kulturni in celo politični dogodki. Thompson argument dekonstrukcije kulture kot visoke umetnosti sklene s primerjalno analizo dožemanja kulturnih dogodkov s strani pripadnikov različnih družbenih slojev in njihovega pomena za vsakdanje življenje (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 93).

Nadalje na delo šole kulturnih študij vpliva institucionalizacija v obliki Centra za sodobne kulturne študije. Najbolj reprezentativni avtor je gotovo Stuart Hall, ki odločilno vpliva na

razvoj kritične paradigme. Raziskovalni fokus se pod njegovim vodstvom razširi na preučevanje spola, struktur dominacije in marginaliziranih družbenih skupin. Grosberg razdeli ključna izhodišča paradigme na šest izhodišč: discipliniranost od relativizma, interdisciplinarnost, samorefleksija, priznavanje političnosti v obliki aktivnega spreminjanja življenja posameznikov, teoretiziranje kot nujno izhodišče metodologije in kritično kontekstualizacijo pridobljenih informacij (Grossberg v Šaver 2009, 93).

Kulturne študije nedvomno igrajo levji delež pri ekspanziji raziskovanja športa, ki prej poteka po večini v kontekstu preučevanj prostega časa in na športnih oddelkih univerz. Prve raziskave se osredotočajo na povezavo med razredom in spolom ter dojemanjem športa, nezanemarljive pa niso tudi prve študije medijskega poročanja o športu, npr. Petersova študija *Television Coverage of Sport* (1976) Po prehodu na kritiko delovanja institucij, ki reproducirajo hegemonne vzorce, ki ga stori Jennifer Hargreaves leta 1982, pa v očeh analitikov kulturnih študij, šport postane ena izmed temeljnih in najbolj pogosto množično posredovanih ideoloških tem. Ironija, kot ugotavlja Whannel v *Television Sport and Cultural Formation* (1992), je v tem, da je ravno prepletenost televizijske reprezentacije športa in njegovih organizacijskih struktur (institucij), odločilno vplivala na šport kot družbeno prakso, saj medijsko sponzoriranje pogojuje prakse reprezentacije, ki so površinske in reproducirajo vrednotne sisteme vsakodnevnega ponašanja (npr. koncept t.i. »ameriškega sna«). (Whannel v Šaver 2009, 97). Vidnejše raziskave na tem področju so se usmerjale predvsem v preučevanje značilnosti ameriškega profesionalnega športa.

Vredno je izpostaviti, da analitiki kulturnih študij sledijo Hobbesovi definiciji veziva naroda. Ta se po njegovo ne skriva v božanskem, naravnem ali pravnem zakonu, temveč v združitvi zasebnih interesov z javnimi (Hobbes v Šaver 2009, 112). Predvsem v novo formiranih narodih, med njimi Sloveniji, je šport zato igral pomembno vlogo pri vzpostavljanju občutka tradicije in pripadnosti, saj so bili zasebni in javni cilji relativno usklajeni – vzpostaviti močno jedro skupnosti, ki bo varna pred agresijo drugih in v kateri bo omogočena podlaga za družbeno rast in uspešnost v vseh pogledih. Športi, kot npr. nogomet, košarka, tenis – so postali osrednja točka globalne kulturne asimilacije, saj je športnikov uspeh od druge polovice 20. stoletja predstavljal oporno točko, ki je omogočala emocionalno zaznamovano asimilacijo narodov drugega in tretjega sveta v globalni svet, brez občutka izgubljanja lastne narodne identitete. Šport je tako že od nekdaj, v celotnem prerezu zgodovinske konstrukcije, zagotavljal širjenje evropocentrične meščanske ideologije (Šaver v Velikonja in drugi 2009, 112).

3 ŠPORT, MEDIJI IN NARODNA IDENTITETA SLOVENCEV

3.1 Kritični pristop h konvencijam športnega novinarstva

Kulturni pristop k obravnavi novinarstva nas spodbuja, da novinarstvo razumemo kot ideološko področje, pri kateri ne gre le za mehanično in tehnično ustvarjanje, temveč za simbolno manipulacijo in ustvarjanje smisla (Splichal 2000). To nasprotuje prevladujočim koncepcijam drugih znanstvenih disciplin, ki v svojem diskurzu novinarstvo obravnavajo kot resnicoljubno in zanesljivo podajanje objektivnih informacij (Jontes 2010, 13). Paradigma objektivnih »psov čuvajev«, ki opravljajo plemenito službo obveščanja javnosti, s seboj prinaša mnoge problematične vidike, pri čemer je najbolj temeljna kritika, da je pomen izrečenega sporočila vedno odvisen od konceptualnega okvirja (Luthar 2001), zato je diskurz in subjekt nemogoče ločiti, prenašanje resničnosti »takšne kot je v resnici«, pa je posledično lahko zgolj utopični ideal. Novinarji tako uživajo status objektivnih poročevalcev in komentatorjev dogodkov, vendar jim je obenem podeljena legitimnost za ustvarjanje lastnih subjektivnih interpretacij.

Podrobnejši vpogled v temeljne prakse športnega novinarstva razkriva, da je športni novinar v primerjavi s kolegi iz drugih novinarskih področij manj cenjen. Ključna značilnost športnega novinarstva je, da zanj navidezno veljajo enaka pravila kot za novinarstva drugih, »resnejših« področij (Korošec 2005, 239), kar mu zagotavlja predvsem umeščenost v širše delovanje medija (npr. umeščenost objav na naslovnice, enakovrednost rubrike šport drugim rubrikam, itd.), vendar pa podrobnejši pregled konvencij razkrije, da športno novinarstvo ne sledi vsem pravilom novinarskega poročanja, npr. načelu »obrnjene piramide« in rabi stilsko nevtralnega in nepristranskega jezika. Zato športno novinarstvo velja za manj resno, pogosto zabavljajško obliko poročanja. Vendar bralci piščevo subjektivnost celo zahtevajo, kot izpostavlja Andrews na primeru analize britanskih lokalnih časopisov, s katero je ugotovil, da bralci od piscev pričakujejo aktivno podporo domačemu klubu (Andrews 2005, 61). Enako vrsto zdravorazumsko sprejete subjektivnosti lahko opazimo tudi na narodni ravni, v primeru poročanja o nastopanju narodnih reprezentanc (Stanković 2002). Korošec ob tem izpostavlja, da je športno novinarstvo še posebej hvaležen način za vzpostavitev intimnega odnosa med bralcem in posredovalcem sporočila, ki se najlažje vzpostavi v poročevalskem razmerju, v katerem so kot samoumevni sprejeti prehodi od objektivnega komentiranja k lastni interpretaciji dogodka, ki vključujejo navdušenje, navijaštvo, pogosto pa tudi omalovaževanje (Korošec 2005, 240).

Osrednji fenomen športnega novinarstva je, da ves čas deluje v sferi konsenza (Hallin 1989, 117). Za razliko od novinarjev alternativnih medijev, katerih glavno področje je izpostavljanje deviantnih idej, je naloga športnih novinarjev, da iz svojega diskurza izločijo kakršnekoli kontroverznosti, saj zaradi domnevno razvedrilne vloge športa do kritik niso upravičeni (razen, ko je javnost sama izrazito kritična). Raba barvitega, atraktivnega je zato pogosta, saj s takšno retoriko novinarji legitimirajo svojo vlogo javnih govorcev kot zastopnikov športne javnosti. Pri tem gre za rabo populistične retorike, ki nemalokrat izrablja popularne konceptualizacije odnosov, četudi le-te vsebujejo šovinizme in nacionalizme.

Kljub temu, da športno novinarstvo zavzema manjvredni status v primerjavi z drugimi novinarskimi zvrstmi (argument, ki se razvije tudi iz »postranskosti« položaja igre in športa v družbi), je za medije pomembno, saj športne objave pritegnejo širok krog bralcev, poleg tega pa je organiziranost športnih tekmovanj periodična in omogoča medijskim hišam rutinirano in vnaprej pripravljeno delovanje. Ligaška tekmovanja, redni turnirji, veliko število raznovrstnih ključnih udeležencev od športnikov do strokovnjakov, ter narava razvoja zgodbe z dokončnim zaključkom (zmaga ene ali druge ekipe), so parametri, ki omogočajo medijem konstantno polnjenje rubrik z dnevnimi informacijami. Ne preseneča torej, da se je (posebej v zadnjih 20 letih) med mediji in športom razvil poseben simbiotski odnos, v katerem se večje športne organizacije pri načrtovanju tekmovanj prilagajajo predvsem medijskim zahtevam, saj so te povezane z interesom sponzorjev, da njihov vložek v šport opazi čim več ljudi. Podobno kot v primeru drugih zabavnih industrij, je tudi v primeru športa, porast pojavnosti zvezdnitva moč pojasniti na način, da športni zvezdniki omogočajo sponzorjem zmanjšanje tveganosti njihovih investicij. Pri ustvarjanju zvezdnikov imajo ključno vlogo prav mediji in njihovo poročanje, torej gre za tripartitni odnos vzajemnega sodelovanja, ki v finančnem smislu koristi vsem udeležencem.

Zelo majhen, če ne povsem zanemarljiv delež športnega novinarstva je namenjen poglobljenemu raziskovanju ozadja delovanja športnih organizacij, njihovih povezav s političnimi institucijami in organizacijami črnega trga, oz. širše, z družbeno odgovorno vlogo športa. Da so novinarji v odnosu do športnih institucij v podrejeni vlogi, najbolj nazorno pokaže dejstvo, da tekme prirejajo športni klubi in organizacije, ki se same odločajo, kdo od novinarjev bo smel biti prisoten na tekmi in kdo ne. Novinarjem je zato v interesu vzdrževanje dobrih odnosov z organizacijo, kar vključuje npr. tudi posredovanje PR objav.

Kot opisano v prvem poglavju, gre pri športu za kompleksen preplet ideoloških in nacionalističnih vrednot in mu ne gre naivno pripisati le postranske, prostočasno sprostitvene

funkcije. Športni novinarji so odvisni predvsem od sposobnosti lastne ocene popularnega mnenja o posameznem športniku ali športnem dogodku, njihovo pisanje pa je podrejeno predvsem tej predstavi. Najbolj izrazito je to opazno prav v primeru nastopanja nacionalnih reprezentanc, saj se zdi, glede na trenutno novinarsko prakso, nepredstavljivo, da bi novinar domačo reprezentanco obravnaval enakovredno ostalim. S tem pa odpira ideološko polje med »našim« in »tujim«, znotraj katerega so posredovane poenostavljene koncepcije o narodnem, ki so odvisne predvsem od novinarjeve subjektivne percepcije javnosti, za katero piše. Pri tem šport nikakor ni izoliran od drugih družbenih dejavnikov, temveč je močno povezan s trenutnimi družbenimi koncepcijami v družbi, predvsem s političnim vzdušjem, odnosom do spolov, itd. (Hallin 1989, 116–117). Celó v primeru neposrednega reportažnega poročanja, pri katerem se zdi, da ni prostora za ideološko obarvano retoriko, saj naj bi šlo zgolj za suhoparno podajanje informacij in spremljanje tekme (fokus na rezultat, ključni podatke o tekmi, izstopanje nekaterih igralcev, rekordi ipd.) je diskurz zaznamovan z rabo retoričnih figur, ki neposredni prenos »obarvajo«, oz. mu dodajajo dramatično dimenzijo.

Najbolj izrazita je raba besede »mi«, oz. »naši«, ki jo v športnem diskurzu rabijo tako novinarji, kot tudi športniki in navijači. Je ključna retorična figura za poistovetenje in formiranje navideznih skupin, v športnem novinarstvu pa prepoznamo dve vrsti rabe tovrstne dihotomije; dosledno ali kategorično (Miller in McHoul 2002, 278). Prva raba je ustrežnejša in jo najpogosteje uporabljajo športniki individualnih športov v izogib egocentrizmu, saj s tem želijo opomniti, da za njihovim delom stoji ekipa strokovnjakov, trenerjev, ekipe, pa tudi družine. Druga raba je kategorična in zajema vse privržence ekipe, torej kogarkoli, ki se zmore poistovetiti s športnikovim uspehom. Prav s tovrstno retoriko novinarji uspešno aktivirajo imaginacijo športnih navdušencev in jih angažirajo k prepričanju, da prav vsi prispevajo svoj delež k športnikovemu rezultatu. Tovrstna raba je edinstvena za šport, saj je le malo drugih primerov, kjer bi občinstvo doživelo takšno stopnjo poistovetenja z akterjem (Miller in McHoul 2002, 278). Nepredstavljivo je, da bi gledalci iz gledališča odhajali, rekoč: »Pa smo res naredili dobro predstavo.« Edini sorodni primer takšne rabe je nacionalna identifikacija, sploh v slučaju vojaških spopadov, zato ne preseneča, da se oba diskurza pogosto tesno prepletata.

Pogost primer vpeljevanja bralca v vrednotni sistem sporočevalca, je dialoški odnos med novinarjem in strokovnim komentatorjem, prek katere se oblikuje bolj sproščen, šaljiv dialog. Športno novinarstvo se v veliki meri zanaša na mnenje vplivnih ljudi iz sveta športa (Doupona Topič 2010, 49) saj prav ti omogočajo popestritev novinarskih zgodb s strokovnimi ocenami

nastopov, vendar tudi z zakulisnimi ozadji, ki omogočajo bolj senzacionalne, nemalokrat šokantne in škandalozne izpovedi. Slednja oblika t.i. »pundit« poročanja (Boyle 2006, 74), ni več le v funkciji širjenja športnih obzorij bralca, temveč v funkciji posredovanja vrednotnih stališč o potezah športnikov. Pri tem je ključno, da strokovni glasovi ne izstopajo iz sfere konsenza, temveč da krepijo novinarjevo idejo in pri tem uporabljajo navijaško retoriko za podporo »svoje« ekipe ali športnika. Pri takšni rabi zunanjih glasov je ideološko vrednotenje dogodkov še toliko bolj izrazito, saj se tovrstne zakulisne in »strokovne« pripovedi najpogosteje dotikajo vprašanj narodnega ponosa in nujnosti zedinjena »maloštevilčnih Slovencev« (npr. poročanja o mnogih sporih med smučarsko ekipo aMaze in preostalim delom slovenske smučarske reprezentance, poročanje o sporu med nogometašem Zahovičem in selektorjem Katancem, ter podobno poročanje o sporu med nogometašem Korenom in selektorjem Kekom). Poleg rabe strokovnih glasov lahko podobno ugotovimo tudi v primeru športne fotografije, ki služi pri usmerjanju bralca k piščevi podobi ključnega pomena članka. Pogosta je npr. manipulacija s podobo športnika, pri kateri športnikov izraz na obrazu postane simbol bodisi kritike bodisi hvale njegovega nastopa.

Športni novinarji so tako pri svojem delovanju »ujeti« v odnos med prevladujočim mnenjem o športni predstavi, ki se mora po slogu pisanja ujemati z prevladujočimi družbenimi idejami, obenem pa mora novinar pisati dovolj distancirano in podkrepljeno z dejstvi. Pri tem je subjektivna predvsem njegova vloga pri izboru podtem poročanja, ključnih komentatorjev in slogu pisanja. Vsekakor je v kompleksni relaciji med občinstvom, interesi kapitala, pritiskom na športnike in vlogo medijev pri nadaljnjem povečevanju gospodarske moči športa, vredno razmisliti, kje pravzaprav je mesto novinarja, ki bi bilo bližje objektivnemu in nepristranskemu poročanju in pri katerem njegov glas ne bi bil tako podrejen prevladujočim popularnim domnevam.

3.2 Slovensko športno novinarstvo in konstrukcija narodne identitete

Razvoj današnje slovenske narodne identitete je v veliki meri definiran z razvojem kulturnih odnosov v zadnjem stoletju, predvsem znotraj monarhije KSHS in SFRJ, ter na drugi strani z odnosom v razmerju do kulture zahodnih velesil. Slovenija je zaradi svoje severozahodne lege in bližine zahodnega, »razvitejšega« sveta, v Jugoslaviji veljala za ekonomsko najbolj razvito republiko. V 60. letih se je, ob porastu migracij prebivalcev iz drugih držav, nezadovoljstvo Slovencev nad bivanjem v skupni deželi povečevalo, posledično pa se je v potenciralo vprašanje o tem, kaj pomeni »biti Slovenec« (Stanković 2004, 243). Predstave o temeljnih značilnostih Slovencev, npr. trdo delo, urejenost, so se oblikovala na podlagi distanciranja od

popularnih koncepcij o pripadnikih drugih narodov. Tovrstna retorika, ki je nastala v ljudskem diskurzu, se v medijski retoriki ni odražala neposredno (npr. z direktnim sovražnim govorom), je pa implicitno ustvarjala stereotipne predstave, ki so oblikovale odnos do nekaterih vsakdanjih praks, med njimi tudi odnos do različnih športov, predvsem do fiktivnih predstav o tem, kateri športi »bolj ležijo« kateremu narodu.

Obenem je šport v istem času, torej od 60. let naprej, doživljal eno najbolj korenitih sprememb v svoji zgodovini, saj je postal televizijsko posredovan. Športni dogodki – v Sloveniji predvsem zimski – so postali velika narodna praznovanja, ki so pomembno definirala značajske poteze zamišljene skupnosti (Kotnik v Velikonja, Stankovič in Starc 2009, 194). Slika televizijskih prenosov je potovala v tujino, zato je bilo podoba dogodka potrebno skrbno oblikovati, saj je predstavljala reprezentativno pripoved o narodu. Visoka stopnja ritualizacije, ki jo med drugim sestavljajo kadri »turističnih razglednic«, posnetki plapolajočih zastav navijačev in komentatorski opisi vzdušja, ter pregovorno »izjemne izvedbe tekmovanja na visokem nivoju«, so se v format slovenskega televizijskega športnega prenosa zapisali tako globoko, da jih lahko danes obravnavamo kot klišejske elemente športnega poročanja.

Preplet slovenske simbolike z alpsko motiviko ima svoje temelje že v začetkih sokolskih gibanj na Slovenskem ob koncu 19. stoletja, skupaj s pojavom športa pa tvori ideološki trikotnik, ki se v mediatiziranem diskurzu ohranja skozi celotno moderno zgodovino Slovenije. Pred in med prvo svetovno vojno, ko je prihod železnice povezal mestna središča znotraj monarhije s slovenskim delom Alp, so tam začela nastajati turistična središča po vzoru tistih v Avstriji in Švici, s tem pa je bil omogočen razvoj rekreativnega pohodništva in zimskih športov (Šaver 2005, 143). Tovrstno navdušenje nad alpinizmom je s smrtjo Jakoba Aljaža leta 1927 nekoliko zamrlo – pa vendar slovenski nemi film V kraljestvu zlatoroga (1931) jasno priča o tem, da je bila kultura alpinizma v javnem diskurzu prisotna do te mere, da je bilo za njeno promocijo vredno posneti celovečerni film, kar je bil za takratne čase izjemen tehnološki podvig.

V drugi polovici 20. stoletja bi si bilo zavoljo obeh navedenih razlogov – želje po kulturni distinkciji tradicionalnega slovenskega od jugoslovanskega in širitvi televizije v vsak dom – težko zamisliti bolj ustrezno prizorišče v mediatiziranem poročanju, kot je bilo to v primeru smučanja in smučarskih skokov. Ta dva športa sta delovala reprezentativno in v skladu z ikonografijo »slovenskosti«, ki se je razvila v medijski popularni kulturi v 60. letih in je temeljila predvsem na simboliki gorenjske regije. Poudarjeni so bili simboli alpskosti,

razvitosti v primerjavi z drugimi regijami Jugoslavije, posledično trdo delo, od tod pa je med drugim izvirala tudi slovenska narodno–zabavna glasba (Stankovič 2004, 245). Televizijski športni prenos je v primerjavi z dnevno–informativnim diskurzom ponujal bolj sproščeno, zabavno obliko govorice in prav zato, ker je bila funkcija športa primarno zabavljaska, je bilo približevanje ljudski retoriki (ne vedno stilistično, temveč predvsem vsebinsko, torej povedati tisto »kar vsi vejo«, a nihče ne omenja na glas) celo zaželjeno. V današnjem času način poročanja dr. Andreja Stareta, v katerem se »brez dlake na jeziku« loteva tematik dopinga in goljufij v ozadju športa, razkriva, da tovrstna metoda približevanja idejam, ki nastajajo v ljudskem diskurzu, tudi danes ostaja pogosta praksa športnih novinarjev. Pri upovedovanju narodne identitete v športnem novinarstvu je kritična predvsem konstrukcija pripovedi o narodu, saj ta ne skopari z evforijo in emocijami, ki temeljijo na fiktivnih predstavah o pomenu narodnega ponosa.

Najbolj izrazita arena junaških športnih gladiatorjev, »predstavnikov slovenske klenosti«, je bilo televizijsko upovedovanje alpskega smučanja. Spektakel naroda je v primeru smučanja zrasel na predpostavki dokazovanja na mednarodnem (zahodnem) prizorišču in je obenem deloval v smer odmika od Balkana, kar so še podkrepili uspehi slovenskih smučarjev v 80. letih. Smučanje je bilo izrazito slovensko, za razliko od drugih (ekipnih) športov, v katerih so Slovenci v skupnih reprezentancah večinoma igrali stranske vloge.

Dejstvo, da je smučanje sposobno pred ekrane privabiti množice slovenskih gledalcev, priča o tem, da omogoča polje za razrešitev družbenih napetosti in omogoča dramatizacijo temeljnih ambicij in strahov v slovenski družbi (Kotnik v Velikonja, Stankovič in Starc 2009, 204). Slovenski strah izvira predvsem iz dveh geopolitičnih dejstev – majhnosti in lege na tranzitnem, zgodovinsko gledano razburkanem področju. Vsak športni uspeh, ki je retorično upoveden kot kolektivni slovenski, je zato simbol narodne moči in vrhunskosti, ki zagotavljata navidezno varnost pred imperializmom zahodnih in južnih republik, športniki pa postanejo narodni heroji, in so tako tudi poimenovani. Slovenska košarkarska reprezentanca je namreč znana pod nazivom »junaki«.

Junaštvo je na tovrstnih ideoloških temeljih svoj dramaturški vrh doseglo v času po osamosvojitvi, le da so se zavoljo uspehov v kolektivnih športih, alpskim pridružili tudi drugi športni spektakli. Predvsem uspehi v nogometu so državljanom omogočali identitetno umestitev v najširšem, globalnem smislu – nastope na evropskem in svetovnem prvenstvu v nogometu je spremljala pogosta medijska fraza o tem, da so športniki storili za prepoznavnost Slovenije v svetu več kot politika, kar je precej nerodna primerjava, saj temelji na

predpostavki o nujnosti dokazovanja na mednarodnem prizorišču. Gre torej za izrazito nacionalistično retoriko, značilno za poosamosvojitveni čas devetdesetih let.

Ta je, v tonu polnem optimizma, temeljila predvsem na distanciranju od starih vzorcev kolektivnega spomina in se je ukvarjala predvsem s tem, da je Slovenijo predstavljala kot konkurenčno, vrhunsko svetovno nacijo, problematično pa je, da so bile pri tem marginalizirane razprave o neenakostih znotraj družbe, razen tistih, okrog katerih je bilo prisotnih preveč napetosti, da bi jih bilo mogoče zanemariti (vprašanje priseljenstva, Romov, itd.).

Športniki, pa ne le športniki – vsi akterji, ki nastopajo v različnih oblikah medijsko posredovanih spektaklov, pri katerih »narodi merijo moči«, postanejo mitološki ambasadorji slovenske kulturne identitete. Kontekst tekmovanj v katere so postavljeni, pa ustvarja mediatiziran dramski zaplet, v katerem se Slovenija zoperstavlja drugimi svetovnim narodom (delitev na »naše« in druge). Nastop športnika s tem ni več zgolj posameznikova pravica do ukvarjanja z vrhunskim športom. Zavoljo »politično in emocionalno nabitega medijskega diskurza« (Šaver 2005c, 30), ki povečuje zgodovinsko vrednost morebitnega športnikovega uspeha in narodno-povezovalno funkcijo, v očeh gledalcev nastop postane državljanska čast, v primeru bolj ekstremne interpretacije pa tudi dolžnost. Na osi med akterjem in gledalcem namreč slednji ob takšni retorki svojo državljansko dolžnost opravi s tem, ko športnika spremlja pred televizijskim ekranom, saj s tem zaključuje celoto povezanosti naroda v uspehu, posledično pa so pričakovanja občinstva in pritiski na akterja, da »opravi svoj del naloge«, izjemno veliki.

3.3 Košarka – manjkajoči člen v kritičnih družboslovnih obravnavah

Večina znanstvenih razprav, ki preučujejo rasni, nacionalistični ali spolni diskurz v povezavi s slovenskim športom, se osredotočajo predvsem na preučevanje smučanja, alpinizma in nogometa (Stanković 2002; Stanković 2004; Šaver 2004; Šaver 2005a; Šaver 2005b; Šaver 2005c; Starc 2006; Starc 2010). Glede na to, da v primeru nogometa avtorji smiselnost preučevanja utemeljujejo s preobratom, do katerega je prišlo zavoljo uspehov slovenske nogometne reprezentance v času od osamosvojitve (predvsem uvrstitve na večja mednarodna tekmovanja ob koncu 90. stoletja) (Stanković 2004, 238–240), lahko podobno ugotavljamo tudi na primeru košarke, saj je reprezentančni razcvet pričela doživljati od leta 2005, natančneje od evropskega prvenstva v košarki, ki je potekalo v Srbiji in Črni gori. Vzorednico med nogometom in košarko lahko vlečemo tudi zavoljo dveh drugih ključnih podobnosti, v katerih se skriva emocionalni naboj nacionalističnega diskurza.

Osrednja zgodba obeh tekmovanj, tako nogometnih kot košarkarskih, niso bili le uspehi športnikov, temveč še novinarske zgodbe o romanju več tisoč navijačev na prizorišče tekmovanj. Prav tovrstno poročanje o velikem interesu javnosti podeljujejo medijem legitimnost, da športne zgodbe postavijo na naslovnice časopisov in spletnih portalov, nemalokrat celo pred politične in gospodarske vsebine. To pomembno vpliva na medijsko podobo športnih podpornikov. Prej maloštevilčne skupine deviantnih nogometnih privržencev (huliganov) se spremenijo v heterogene (po demografski sestavi) in homogene (po narodnem prepričanju) množice zapriseženih in fanatičnih navijačev (Stankovič 2004, 239).

Stanković nadalje zapiše, da nogomet v času mnenjskega preobrata zavoljo velikih uspehov doživi nepričakovano popularnost (Stanković 2004, 240) in postane eden izmed ključnih označevalcev posameznikove narodne pripadnosti, a desetletje kasneje lahko to ugotovitev razširimo tudi na profesionalni šport v širšem smislu. Šport kot tak je ves čas od osamosvjitve izmed konsenzualnih točk slovenskega nacionalizističnega diskurza, kar gre z roko v roki z globalno popularizacijo športa, ki jo spodbujajo pojavi mnogih novih športnih televizijskih vsebin (oddaj in prenosov) (Whannel 1992; Whannel 2008), popularizacija športnih stav in pojav športnih organizacij kot velikih svetovnih korporacij (Andrews in Jackson 2001; Hoberman 2004). Dokaz so razne športne panoge, ki v času olimpijskih iger prinašajo medalje, pa sicer ne prejemajo praktično nikarkšne medijske pozornosti (npr. deskanje na snegu in metanje diska). Razumljivo je v primeru globalno bolj popularnih športov, o katerih se v večjih slovenskih medijih poroča vsak dan in v katerih slovenski športniki dosegajo vidnejše uspehe (poleg nogometa in smučanja še košarka, roket in hokej) stopnja identifikacije posameznika s športnikom še večja. Športniki lahko šele v kontekstu, kjer je podpora navijačev izrazito izpostavljena, postanejo narodni heroji in spoštovani člani družbe, ki se med drugim udeležujejo sprejemov pri predsedniku republike in so intervjuvani s strani najbolj branih državnih medijev (Stankovič 2004, 239). Košarka vrhunec mediatizirane navijaške evforije, in s tem medijskega fokusa na košarkarje kot narodne junake, doživi z domačim evropskim prvenstvom leta 2013.

Druga podobnost med košarko in nogometom je v potrebi po redefiniranju mitološke zapuščine, ki sta jo oba športa prinesla iz časa pred osamosvjitvijo. Če je bila slovenska skupnost od nogometa povsem distancirana, je bila v primeru košarke ideološka razdalja od podobe mita »slovenskosti« velika manjša. Tri zaporedne generacije uspešnih slovenskih igralcev, ki jih najbolj izrazito predstavljajo imena Daneu, Vilfan in Zdovc so v jugoslovanskih reprezentancah sicer po številčnosti predstavljala slovensko manjšino, a so bili

igralci zaradi svoje kakovosti v novinarskem in ljudskem diskurzu priznani kot ključni za dolgoletno jugoslovansko pariranje drugim svetovnim velesilam (predvsem Rusiji in ZDA). Slednje ni nepomembno, saj kaže na to, da je bila košarka že takrat agent simbolne premestitve med športnim uspehom in politično uspešnostjo nacije, Slovenija pa je pri tem igrala dovolj veliko vlogo, da je v kolektivnem spominu košarka ostala kot pomembna fokusna točka narodnega ponosa. Po osamosvojitvi je zato moralo priti do podobne simbolne tranzicije kot v primeru nogometa, natančneje – prisvojitve košarke kot tradicionalnega indikatorja slovenske (in ne več jugoslovanske) uspešnosti in vrhunskosti. Do tega je prišlo postopoma: sprva z uspehi ljubljanske Olimpije v evropskih tekmovanjih, nato pa še posebej izrazito ob medsebojnih obračunih slovenskih ekip z ekipami iz bivše Jugoslavije. Če je ob derbiju s Hrvaško leta 1993 časnik Delo slovensko zmago označil kot »velikansko senzacijo« in »zmago drugorazrednega palčka proti Petrovičevi velesili« (Delo, 7. junij 1993), je bila zmaga proti Hrvaški leta 2009, s katero se je Slovenija uvrstila v polfinale evropskega prvenstva, v Dnevniku označena kot »zmaga sladka kot torta, na kateri sta še dva sladkorčka«, Zdovčeva »četa« pa je, »kot bi rekli rimski vojščaki, prestopila Rubikon, mejo preko katere ni več vrnitve« (Dnevnik, 18. september 2009).

Mednarodni turnirski sistemi tekmovanj na katerih nastopajo državne reprezentance, so prizorišče emocionalno nabitega boja v mnogih športih, a košarkarski turnirji vsebujejo specifično razliko, iz katere izvira nacionalistični konflikt med igralcem in športnim občinstvom. Košarkarskemu svetu vladajo tri velike krovne organizacije (NBA, Fiba World, Fiba Europe), ki medsebojno ne usklajujejo terminov tekmovanj, zato pri udeležbi najboljših igralcev (po večini tistih, ki igrajo v ZDA) prihaja do reprezentančnih odpovedi, saj največji mednarodni turnirji (svetovno in evropsko prvenstvo) z izjemo poletnih OI, potekajo v času priprav ameriških klubov na novo sezono. Igralci, ki igrajo prek luže, odigrajo letno vsaj 82 tekem, udeležba na velikih reprezentančnih tekmovanjih (s poletnimi pripravami) pa za njih pomeni športno sezono v kateri nimajo časa za fizično regeneracijo. Zato so reprezentančne odpovedi v primeru košarke veliko bolj pogoste kot v primeru nogometa, rokometu ali hokeja, kjer so razlogi za odpovedi večinoma drugačni, npr. poškodbe ali upokojitve. V takšnem kontekstu se košarkarski igralci lažje in pogosteje odločajo za odpovedi, tudi zavoljo konfliktov s strokovnim vodstvom, ker ne prejmejo vodilne vloge znotraj moštva ali pa preprosto zato, ker jim igranje na tovrstnih tekmovanjih ne predstavlja dovolj velikega motiva.

Po drugi strani je koncept ekipnega tekmovanja, zaradi katerega se najboljši predstavniki države vračajo iz »dela na tujini«, da bi se povezali v enotno celoto in zoperstavili drugim narodom, izrazito romantičen in dopušča nacionalistično retoriko polno emocij. V Sloveniji košarka na klubski ravni od zatona Uniona Olimpije ni na tako izrazito vrhunskem nivoju, zato je pomen vračanja najboljših posameznikov v domovino še toliko bolj večji, saj slovensko športno občinstvo privablja prav reprezentančna tekmovanja. Večina reprezentančnih igralcev namreč med sezono uspešno igra v tujih klubih, vendar je tovrstne uspehe težko obravnavati kot izključno slovenske. Pregledi klubskih uspehov posameznikov zato služijo predvsem kot medijska predigra pred reprezentančno združitvijo najboljših igralcev, predvsem v času med klubsko sezono in pričetkom svetovnega ali evropskega prvenstva, ko je zaradi odsotnosti tekem težje polniti rubrike, zanimanje javnosti pa je zaradi prihajajočega tekmovanja dovolj veliko. Prav v tem času se najpogosteje pojavljajo ugibanja o tem, kaj bi bilo, če bi igral tudi ta ali oni igralec, neslišna predpostavka tovrstnega pisanja pa je, da bi bilo moštvo z igralcem, ki se je odpovedal nastopu, neizpodbitno boljše. Na igralca, ki se je nastopu odpovedal zaradi osebnih razlogov, zato pade senca krivde, ki je v kontekstu vsesplošne narodne enotnosti interpretativno le kratek korak stran od zanikanja lastne narodnosti, oz. izdajstva.

Magistrsko delo se zato v svojem empiričnem delu loteva preučevanja omenjenih člankov o odpovedih in preučuje tehnike novinarskega poročanja, ter rabo diskurza; s tem pa ugotavlja, ali v primeru medijskega pisanja prihaja do postopne ritualne degradacije deviantnega posameznika od ideje o homogeni slovenski narodni množici. Ritualna degradacija po Garfinklovo pomeni javni poziv k temu, da množica spregleda pravo naravo posameznika, ki je v procesu degradacije predstavljena kot manjvredna v primerjavi s povprečnim posameznikom. Torej ne gre za zgolj opozorilo, da ima odmaknjeni posameznik določene negativne attribute, ki so dodani k njegovi prej obstoječi personi, temveč, da je per se drugačen, zato je edina rešitev izgon in ne prevzgoja (Garfinkel 1956, 421).

V primeru košarkarjev bi končno točko tovrstnega diskurza predstavljali pozivi k vračanju potnega lista, izgonu iz države, oz. k splošnemu nepriznavanju obstoja posameznika, kar je popolni kontrast prvotni podobi športnega junaka. Namen takšnega diskurza, opozarja Garfinkel, ni le vzbujanje sramu v posamezniku, temveč vzpostavljanje norm zelenega obnašanja znotraj skupine, ter krepitev skupinske povezanosti (Garfinkel 1956, 422), vendar je pri tem ključno vprašanje, ob kakšnem vrednotnem sistemu se to zgodi. Kot izpostavljeno prej, je namreč ključna metoda medijskega povečevanje atraktivnosti, apel na nacionalistična

čustva občinstva. Z drugimi besedami, prisotnost ritualne degradacije na konkretnem primeru bo dokazala, da je v relaciji med mediji in občinstvom vzpostavljen stereotipni konsenz o tem, kateri vedenjski atributi vzdžujejo vsesplošno enotnost in povezanost slovenske narodne skupnosti in kakšna je ustrezna kazen za tiste, ki se jim niso pripravljene podrediti.

4 METODA: KRITIČNA ANALIZA MEDIJSKEGA DISKURZA

Kritična analiza diskurza se razvije na temeljih strukturalističnih in poststrukturalističnih dognanj, pri čemer igra izjemno vlogo način Derridajeve dekonstrukcije znanstvenih tekstov. Z njimi vzpostavi smernice za preučevanje jezika na nivoju izpostavljanja vidnega in navidezno samoumevnega. Vseeno pa koncept diskurza uvede nekoliko kasneje Michel Foucault s svojo *Arheologijo vednosti* (2001). Diskurz namreč ni in ne more biti le jezik, je celotna raba jezika v odnosu do družbenih, političnih in kulturnih formacij. Ker je vseprisoten, odraža družbeni red in obenem konstruira posameznikovo interakcijo z okoljem (Jaworski in Coupland v *Vezovnik* 2009, 11). Kot tak pa ne more biti analitično orodje, omejeno le na eno disciplino, temveč v svoji metodološki uporabi pod isto streho združuje vrsto družboslovnih in humanističnih ved.

Analiza diskurza po teh teorijah poteka kot proces analize pomenskih praks in diskurzivnih oblik. Poteka predvsem prek analize najrazličnejših jezikovnih in nejezikovnih tekstov, npr. medijskih objav, filmov, fotografij, znanstvenih besedil, poljudne literature, itd. (*Vezovnik* 2009, 16). Ključno je, da pri analizi odmislimo obstoj ene same realnosti, saj se ta oblikuje prav skozi reprezentacijo v obravnavanem tekstu. Prav tako se spreminjajo diskurzivni vzorci, kar pomeni, da obstaja več načinov pomnjenja informacij, hegemonika moč pa se skriva v možnosti spreminjanja pomena in apliciranja na širši sistem diskurzov. Ob tem je pri preučevanju nujno upoštevanje specifičnega družbenega konteksta (*Vezovnik* 2009, 16).

Kritična analiza diskurza je v svojem načinu interpretativna in se ne izogiba kritični politični angažiranosti (*Vezovnik* 2009, 115). Pri tem upošteva strukturo bralstva in se ji prilagaja. Obenem pa velja, da intepretacije in razlage nikoli niso končne in avtoritarne, saj je možnost širjenja v nove kontekste interpretacij vedno mogoča. Ker pri analizi zaradi heterogenosti prihaja do kontradiktornih interpretacij, so prav zato nujni sistematičnost pristopa, ustrezna metodologija in stalna samorefleksija. Pomembno vprašanje se zastavlja tudi ob analizi tekstov s kombiniranimi jezikovnimi ravnmi, npr. televizijskih prispevkov, saj se mora interpret odločiti ali bo diskurz obravnaval zgolj kot besedilo, ali bo upošteval proces gledanja televizije kot družbene prakse (*Vezovnik* 2009, 115-117). Ker se bo v primeru študije

odpovedi košarkarjev analiza osredotočala na pisane novinarske prispevke, bo v tem primeru najustreznejša metoda poglobljene kritične analize diskurza.

Kritična analiza diskurza je podrobna razčlenitev jezikovnih sredstev, ki poteka na več ravneh, Fairclough jih razdeli na besedišče, slovnico, kohezijo in zgradbo teksta (Fairclough v Vezovnik 2009, 116). Na najbolj bazični ravni preučujemo stavčne strukture, kot npr. rabo specifičnih besed in povezovanja v stavčne strukture, pri čemer je pozornost namenjena predvsem sintaksi in modalnosti. Nadalje retorične značilnosti opazujemo s pomočjo preučevanja kombinatornih značilnosti različnih povedi v zaključene pomenske celote. Nazadnje tekst preučujemo kot celovito, samostojno miselno sintagmo, pri čemer analiziramo njegovo obliko, umeščenost v širši kontekst (najpogosteje časnika, oz. spletne strani) in temo poročanja. (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 53-85). V grobem bi analizo lahko razdelili na dva dela, na strukturo in kombinacijo propozicij (Fairclough v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 53).

Na konkretni študiji primera bosta na makro ravni preučevanja predvsem pomembni vprašanji komu novinarji podeljujejo pravico do interpretacije dogodka, ter kakšna oblika naracije novinarji uporabljajo za podajanje informacij. KAD se ne omejuje le na izključno besedilno analizo, temveč je pri preučevanju umeščenosti članka v širši kontekst nujno preučevanje fotografije, ki je pogosto glavni nosilec zaznamovanja besedila s specifičnim, usmerjenim pomenom (Fairclough 2003, 164-190). Celotna analiza bo potekala ob upoštevanju specifičnih žanrskih značilnosti novinarskega poročanja.

Na ravni mikro preučevanja besedila se bo analiza soočila z analizo besed, ki ustvarjajo ločnico med »nami« in »njimi«, torej širšo slovensko javnostjo na eni strani in deviantnimi igralci na drugi strani. V konkretnem primeru se v polju tujega nahajajo še igralci in navijači drugih ekip, mednarodni košarkarski funkcionarji in strokovnjaki, itd. Posebna pozornost bo namenjena rabi poimenovanj in predikatov, ki pomensko zaznamujejo obravnavane posameznike (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 55-59), npr. »mirni selektor«, »pričakujoči junaki« in »neodločni Udrih«. Tovrstna poimenovanja ne le reducirajo značilnosti posameznika na enoznačno karakteristiko, temveč tudi pomembno pričajo o odnosu med tistim, ki imenuje in imenovanim (Vezovnik 2009, 119).

Svojevrstno retorično posebnost predstavljajo retorični tropi – metonimija, metafora, hiperbola in neologizem. So retorične strategije, ki estetizirajo besedilo z namenom, da si bralci novinarsko interpretacijo dogodka lažje zapomnijo, npr. »slovenski navijači »Udrihali« po družbenih omrežjih« (Parelman in Olbechts–Tyteca v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 71).

Pri preučevanju stavčne sintagme je osrednja fokalna točka odnos med subjektom, dejanjem in okoliščinami. Pri tem pomaga stavčna členitev na samostalnik, glagol in prislove. Prav tovrstna konstrukcija odločilno formira stereotipne predstave o družbenih skupinah in spodbuja nacionalistični diskurz (npr. »Italijani vršili pritisk na sodnike, na koncu ukradli zmago«). Prav tako je od tovrstnih formulacij odvisno pripisovanje odgovornosti (Fairclough v Erjavec in Poler Kovačič 2007, 62). Nekoliko drugačen pomen npr. tvorita stavka: »Vujačič z odpovedjo skrčil reprezentanco.« in »reprezentanca je pred pripravami v procesu krčenja, saj je svoj nastop odpovedal Vujačič«.

Nazadnje se pristranskost napisanega izraža predvsem v modalnosti, sploh na izbrani študiji primera. Odnos do odločitve posameznih igralcev se odraža predvsem v rabi modalnih glagolov, ki izražajo, kaj bi igralci bodisi morali bodisi mogli storiti. S tem povezane so tudi neme predpostavke, kot npr. »Zakaj nekateri igralci ne čutijo pripadnosti slovenskemu dresu?« Tovrstno vprašanje predpostavlja, da je glavni vzrok športnika za njegovo odpoved pomanjkanje domoljubja, kar že v izhodišču izključuje možnost obstoja drugih vzrokov. Podobne predpostavke so kritične tudi pri nagovarjanju bralstva, kot npr. »vsi slovenski navijači nestrpno pričakujejo Lorbkovo odločitev«, ki predpostavlja, da se bralec, ki se želi identificirati kot navijač reprezentance, aktivno zanima za igralčeve odločitve in se do njih tudi opredeljuje. (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 67-70).

Kritična analiza diskurza bo opravljena na primeru 47 novinarskih prispevkov, objavljenih na spletnih straneh medijskih hiš 24ur.com, rtvslo.si, delo.si, siol.net, kosarka.si, slovenskenovice.si, dnevnik.si, sport-tv.si, ter v tiskanih izdajah časopisov Delo, Dnevnik in Ekipa. Pri tem velja posebej opozoriti, da bodo pri analizi spletnih medijev, kjer bo to mogoče, upoštevani primeri nekaterih selektivno izbranih komentarjev pod novico. Le-ti bodo služili kot indikator prisotnosti banalnega nacionalizma v diskurzu bralcev ter pričajo o tem, da se mediji zavedajo učinkov svojega poročanja, ter da »zdravorazumska« nacionalistična prepričanja bralstva tako nagovarjajo, kot tudi sooblikujejo.

Sledi podrobnejša analiza glede na posamezne kriterije statusne degradacije. Strukturno bodo ugotovitve KAD zaradi preglednosti razdeljene glede na Garfinklove faze degradacije, saj bi bil kronološki pregled zaradi mnogih odpovedi zmeden in nejasen. Garfinklova razdelitev tako služi zgolj kot strukturni model in ne kot znanstvena metoda. V vsakem začetku podpoglavja bodo podane definicije in pogoji za izpolnitev posameznega kriterija statusne degradacije. Ker gre za kriterije in ne faze degradacije, si ne sledijo nujno v kronološkem zaporedju, prav tako lahko posamezen članek izpolni več kriterijev hkrati. Namen delitve na

kriterije je prikazati, da je status košarkarskih igralcev znotraj narodne skupnosti degradiran z avtoritativno moralističnega in nacionalistično naravnane novinarskega diskurza – od uvodnega kriterija opozarjanja na košarkarjevo deviantnost do kočnih pozivov k izobčenju in ritualne izločitve posameznika iz narodne skupnosti. Garfinkel v izvorniku sicer navaja osem stopenj degradacije, zaradi lažje preglednosti pa so nekateri kriteriji vsebinsko združeni v enem podpoglavju.

5 RITUALNA DEGRADACIJA STATUSA NA PRIMERU MEDIJSKEGA POROČANJA O SLOVENSkih KOŠARKARJIH, KI SO SE ODREKLI NASTOPANJU ZA REPREZENTANCO

5.1 Razvoj novinarske zgodbe

Diskurzivna analiza zajema medijsko poročanje o odpovedih reprezentantov med leti 2005 in 2013, saj to sovpada z obdobjem, ki so ga mediji mnogokrat označili kot »doba zlate generacije« slovenske reprezentance. Odpovedi najboljših slovenskih igralcev so spremljale vsak reprezentančni zbor ob večjih mednarodnih tekmovanjih (EP 2005, SP 2006, EP 2007, EP 2009, SP 2010, EP 2011, EP 2013) in sodeč po številu in vsebini spletnih komentarjev v začetnih letih (2005–2007) tovrstna poročanja takrat še niso vzbujala pretirano burnega odziva javnosti. Glavna razloga sta razmeroma nizko razviti tehnologija in kultura spletnega komentiranja v tistem času, ter relativno nizka pričakovanja do košarkarske reprezentance, ki takrat še ni uživala tako visokega mednarodnega statusa kot nekaj let kasneje. Popolnoma drugače je bilo med leti 2009 in 2013, ko je ob odpovedih igralcev Saše Vujačiča, Erazma Lorbka in Bena Udriha zgodba dobila naziv »večna tema«, novice pa so bile kljub poletnemu času in domnevno »postranski« vlogi športa, med najbolj komentiranimi na vseh večjih spletnih portalih, ob njih pa so se ustvarile celo številčne sovražne skupine na družbenih omrežjih.

Zasnovo zgodbe predstavljajo prve odpovedi med leti 2005 in 2009. Leta 2005 je sodelovanje prvi odpovedal Primož Brezec, ki je v tistem času igral v profesionalni ligi NBA, mediji pa so njegovo odpoved interpretirali kot posledico spora med vodstvom Košarkarske zveze Slovenije (KZS) in med igralcem.

Vprašanje se je v prvi vrsti nanašalo na Primoža Brezca, ki je za nekatere slovenske medije dejal, da 99–odstotno ne bo igral na EP zaradi odnosa, ki ga je selektor gojil do njega v kvalifikacijah septembra lani. "Reprezentanca potrebuje Primoža Brezca. Upam, da se je prenaglil z izjavo in da se bo še premislil," je dejal

Pipan, predsednik KZS Dušan Šešok pa ga je dopolnil: "Pred nekaj dnevi sem govoril s Primožem in moram priznati, da sem dobil občutek da njegova odločitev še ni dokončna. Zagotovo brez njega ne moremo narediti rezultata, ki ga Slovenija pričakuje od te reprezentance,« je povedal Šešok. (24ur.com 2005, 12. maj)

V izjavi obeh strokovnih glasov (Pipan in Šešok) izstopa ideja, da brez prisotnosti določenega igralca slovenska reprezentanca ne more doseči zelenih rezultatov – namen takšnega opredeljevanja do športnikovih individualnih odločitev prek podajanja izjav v medijih, je vršenje pritiska na igralca, pri njegovi odločitvi ali naj igra za reprezentanco, ali ne.

Zaplet novinarske zgodbe, ko se novice prvič tudi prebijejo na naslovnice vseh večjih spletnih portalov v Sloveniji, predstavlja poročanje o neigranju Saše Aleksandra Vujačića za reprezentanco. Konec avgusta 2009, med reprezentančnimi pripravami na Poljskem je prišlo do nesoglasij med njim in takratnim selektorjem Zdovcem. Vujačić je bil s svojim klubom aktualni prvak lige NBA, zato je njegova pojavnost v reprezentanci vzbujala veliko pozornosti, prav tako so bila z njegovim prihodom v reprezentanco povezana visoka pričakovanja. Pomembno je, da pri njegovem neigranju ni šlo za odpoved s strani igralca, temveč s strani vodstva reprezentance, pa vendar so mediji v svojem poročanju jasno opredelili, da je krivda na strani Vujačića.

Razlog, da je selektor Jure Zdovc s svojega seznama prečrtal Aleksandra Vujačića je poškodba Vujačićevega kolena – to je glavni, a ne edini vzrok. [...] Vujačić je želel biti prva violina in ne le član orkestra. Za to vlogo pa ta hip še nima dovolj vadbe in tudi ni uigran z orkestrom. Pa če si to prizna ali ne. In če Vujačić ne zmore izstopati na odru (na parketu), potem njegovi soigralci niso pripravljeni požreti njegovih muh v zaodrju. Vujačić se tudi ni vživel v ekipo, večine tekem niti ni prišel pogledat. [...] Škoda, da naša reprezentanca znova ne bo v najmočnejši postavi – z zares vsemi najboljšimi. [...] Torej sanjsko moštvo je vse manj sanjsko in vse bolj realno, zemeljsko, življenjsko. (Pavšer ml. 2009, 26. avgust)

Izpostaviti velja predvsem veliko kontradiktornost novinarjevega pisanja – obenem namreč piše, da je bil Vujačić slabo pripravljen na igro, le malo kasneje pa obžaluje, da bo reprezentanca ostala brez enega najboljših igralcev. Z rabo subjektivnih retoričnih tropov in pretiravanja (škoda, sanjsko moštvo) novinar obenem očita igralcu, da je okrnil »našo« skupno stvar, prav tako pa z uporabo metonimije v odnosu sanjsko–zemeljsko dramatizira

pomen športnikove odločitve in njegovega nastopa za reprezentanco. Gre za klasičen primer moralne sodbe na podlagi novinarjeve bipolarizacije dogodka po principu dobro–zlo.

Vrh zgodbe predstavljajo epizode o neigranju, ki so sledile Vujačičevi prvi odpovedi. Tako so v letih med 2009 in 2013 svoj nastop za reprezentanco odpovedali Saša Vujačić (ponovno in samoiniciativno), Erazem Lorbek in Beno Udrih. Diskurzivna analiza primere poročanja črpa predvsem iz tega obdobja, v katerem se je moralizacija o odpovedih stopnjevala iz leta v leto in svoj vrhunec dosegla z odpovedjo Bena Udriha pred nastopom na domačem EP v košarki. V teh štirih letih so prav vsi od naštetih igralcev doživeli ostre kritike s strani slovenskih košarkarskih navijačev, saj so bile novice o odpovedih med najbolj komentiranimi dnevnimi, komentarji pa so bili polni sovražnega govora. Proti Benu Udrihu, Saši Vujačiću in Erazmu Lorbku so bile ustvarjene tudi sovražne skupine na družbenem omrežju Facebook, vse od njih so štele po nekaj tisoč članov.

Saša Vujačić je vsakršno igranje za reprezentanco, po njegovih besedah, zavrnil zaradi slabe izkušnje leta 2009 in zaradi sporov z vodstvom zveze, ki so takrat nastali. Erazem Lorbek je igranje zavrnil leta 2011, saj je bil pred podpisom pomembne pogodbe s španskim klubom Barcelona, zato se je želel izogniti potencialni poškodbi, kar je med bralci novic naletelo na veliko neodobravanja, prav tako pa ga je v javnosti ostro napadel takratni selektor Božidar Maljković.

Beno Udrih je svojo udeležbo odpovedal že leta 2003, nato pa je bil pogosto prisoten na reprezentančnih pripravah, vendar se je dvakrat v zadnjem trenutku priprav poškodoval in bil zato primoran odpovedati nastop na večjih tekmovanjih, nazadnje leta 2009. Na večjih tekmovanjih je za Slovenijo tako zaigral le dvakrat, zato so bila novinarska in navijaška pričakovanja ves čas visoka in so temeljila na zahtevah, da uspehe iz svoje klubske kariere prenese v državni dres. V svojem času nastopanja v Evropi je bil namreč eden najbolj perspektivnih evropskih igralcev, kasneje pa dvakratni prvak lige NBA. Konflikt s strokovnim vodstvom reprezentance je nastal leta 2010, ko mu selektor ni namenil dovolj velike vloge v ekipi, zato je priprave zapustil po nekaj dneh. V letu 2011 je nastopanje odpovedal zaradi poroke, leta 2013 pa je zavrnil sodelovanje na domačem prvenstvu. Ker Udrih svojih odločitev nikoli ni dodatno pojasnjeval v medijih, se je gnev navijačev z vsako odpovedjo stopnjeval, tudi zaradi medijskega konteksta, v katerem so novinarji pogosto, nemalokrat že sredi tekmovalne sezone, špekulirali o tem, ali bo Udrih poleti igral ali ne. Beno Udrih zato predstavlja najbolj izrazit primer mediatizirane degradacije statusa, pri katerem se športniku

ne dopušča individualnih odločitev, temveč si ga kritična javnost lasti kot nacionalistični simbol.

Da do pravega **razpleta** in **razsnove** v novinarski zgodbi še ni prišlo, priča dejstvo, da so se pomladi 2014 pojavila ugibanja o tem, ali bo za reprezentanco zaigral njen najbolj prepoznavni člen Goran Dragić. Kljub temu, da je Dragić najbolj izpostavljen igralec reprezentance in zato med najbolj priljubljenimi med navijači, so članke s špekulacijami o njegovi morebitni odpovedi igranja za reprezentanco spremljali številni spletni komentariji, polni sovražnega govora, kar dokazuje, da je poročanje o odpovedih še vedno aktualna novinarska zgodba.

5.2 Kriteriji degradacije statusa

5.2.1 Separacija

Separacija je proces znotraj ritualne degradacije, pri katerem govorec akterja in njegovo dejanje distancira od področja skupnega. Akt separacije predstavlja že to, da govorec na akterjevo obnašanje sploh opozori, vendar je v ta kriterij vključena tudi začetna argumentacija, pri kateri govorec akterjevo dejanje zoperstavi obnašanju drugih (homogenih) članov skupnosti (Garfinkel 1956, 422–423). V tem delu statusne degradacije so zgodbe košarkarjev, ki zavrnejo igranje v reprezentanci, ločene od preostalih – posvečena jim je večja količina medijske pozornosti kakor zgodbam njihovih reprezentančnih kolegov, motivacija tovrstnega pisanja pa je problematiziranje odpovedi. Separacija je v primeru športnega novinarstva mogoča tudi v obratno smer, kjer so posamezni športniki izpostavljeni kot posebej izjemni, bodisi zaradi svojih dosežkov bodisi zaradi dobrotelnosti. Separacija je torej predpogoj za ustvarjanje dvodimenzionalnih zgodb z visoko moralno noto, ki temeljijo na protipolu junakov proti anti–junakom.

Primeri spodaj navedenih naslovov prispevkov nakazujejo izpostavljanje posameznih »problematičnih« igralcev. Med množico podobnih naslovov, so bili naštetih izbrani zato, ker nazorno prikazujejo raznoliko rabo diskurzivnih prijemov, s katerimi je jasno nakazan inferorni položaj izpostavljenega igralca nasproti moštvu, ki predstavlja narodno skupnost.

"Saša želel biti prva violina, ne le član orkestra" (Pavšer ml. 2009, 26. avgust)

Poleg rabe metafor »prva violina« in »orkester«, prvi naslov pomembno zaznamuje tudi raba modalnosti »želel biti«. Raba metafor prekomerno dramatizira precej postranski športni dogodek – odpoved igralca zavoljo njegove poškodbe in v navijaškem duhu povečuje reprezentančno ekipo, obenem pa tudi implicitno nakazuje odnos med moštvom in

Vujačičem, ki je v tem primeru predstavljen kot moteč element, ki je pred skupni interes postavil lastnega. Zaradi rabe modalnosti je Vujačič eksplicitno postavljen v polje zunanje grožnje in je izključen iz sicer domnevno povsem homogene in uigrane ekipe. Glede na to, da se članek v nadaljevanju osredotoča predvsem na Vujačičevo nezmožnost igranja zavrlo poškodbe kolena, bi bil pomensko bolj ustrezen naslov: »Saši mesto prve violine ni bilo usojeno, lahko bi bil le član orkestra«.

"Za Bečirovičeve klice ostaja gluh le Vujačič" (Brozovič 2010, 3. februar)

Separacijo igralca od skupnosti ustvari *stavčna skladnja*, predvsem raba glagola »ostaja gluh«. Z njim je jasno nakazan neenakovreden odnos med udeležencema: selektorjem kot predstavnikom reprezentance in naroda na eni strani, ter »neposlušnim« igralcem na drugi. Separacija je še dodatno podkrepljena z rabo besede »le«.

"Brez Lorbka, brez kolajne?" (Siol.net 2013a, 3. junij)

Naslov objave je umeščen v kontekst odločitve Erazma Lorbka, da ne zaigra na domačem prvenstvu leta 2013. Naslov jasno nakazano diskurzivno orodje *predpostavljjanja*, katerega glavni namen je senzacionalistično obračanje pozornosti na dogodke, ki sicer sami po sebi za bralca nimajo velike vrednosti. S tovrstnim sklepanjem je krivda za morebitni neuspeh reprezentance (neosvojitve medalje) pripisana enemu samemu igralcu. Lorbek je s tem distanciran od homogene narodne skupnosti.

"Reprezentanca ne želi »afere Vujačič" (Pavčnik 2009, 25. avgust)

Prav iz istega obdobja izvira naslov, ki ga zaznamuje *raba neologizma*, oz. praznega označevalca »afere Vujačič«, s katerim je separacija nedvoumna. Za razliko od prejšnjega naslova je novinarska perspektiva zamenjana, torej gre za članek, ki se ukvarja predvsem z mnenji preostalih reprezentantov, vendar gre pomensko za isto stvar, t.j. separacijo neželenega igralca iz svojih vrst. Začetek novinarske zgodbe, oz. konflikt med posameznimi igralci in zvezo, izvira prav iz tega obdobja. Ob tem velja omeniti, da v nobenem izmed analiziranih medijev ni bila objavljena novica, ki bi ponujala širši pregled nad podobnimi individualnimi odločitvami športnikov po svetu, kar bi morda pomagalo preprečiti nadaljnji razvoj zgodbe o konfliktu.

"FOTO: Beno Udrih uživa, slovenski reprezentanti za čast in domovino zmleli Ukrajinca" (Kosarka.si 2013, 26. julij)

S tem ko je igralec ločen od preostanka ekipe, je ločen tudi od področja narodnega, saj že izraz reprezentanca zgovorno pove, da gre za simbolne predstavnike celotnega naroda. V zadnjem naslovu je takšen prenos pomena poudarjen s *prekomernim pretiravanjem*, rabo hiperbole »za čast in domovino zmleli Ukrajince«, s čimer se diskurz približa skrajnemu (in ne več zgolj banalnemu) nacionalizmu in tabloidnim novinarskim metodam, saj separacijo dodatno podkrepi fotografija Bena Udriha med počivanjem na plaži.

Da je med bralstvom novic prišlo do prevzemanja predpostavk separacije, je moč razbrati iz spremembe vzdušja v komentarjih pod objavljenimi novicami. Leta 2009 so ob objavi zgodbe Francija Pavšerja ml. o Vujačičevi odpovedi prevladovali komentarji, ki se z igralčevo odločitvijo niso pretirano obremenjevali, nekateri komentatorji so celo kritizirali novinarja zaradi njegove izbire teme poročanja:

"Hahaha to ne neverjetno kakšne oslarije počnejo na rtv-ju!!! Oprosti Franci vendar to je SRAMOTA! Da te ni sram! Kako lahko nekdo izjavlja takšne stvari, če mu ti nihče ni rekel, niti ni nihče izpostavil takšen razlog. Seveda pa boste sedaj svoje ovčke povlekli zaseboj, kot je bilo pri primeru vujačić že znano! Vsi vemo kaj je KZS in ostlai novinarji govorili pa ni bilo niti malo res. Seveda pa so primitivci raje slišali le eno zgodbo!" (Pavšer ml. 2009, 26. avgust. Komentar uporabnika tuditi, 26.8.2009, 8:23)

Eno leto kasneje je prav isti uporabnik MMC-jevega portala povsem spremenil mnenje in za svojo objavo prejel 44 pozitivnih ocen (t.i. »plusov«). Tudi ostali komentarji nakazujejo močno spremembo v toleriranju igralskih odpovedi. "Jeb*** košarkarje in športnike, ki mislijo da so boljši od vseh v reprezentanci, s tem je pokazal da podcenjuje vse od Lakoviča (ki ni nikoli zavrnil reprezentance) in ostale. Beno me je še enkrat več razočaral in pokazal da že dolgo igra v NBA kejr se je navadil oz dobil odliko EGOISTA!" (Rtvslo.si 2010b, 21. julij. Komentar uporabnika tuditi, 21.7.2010, 19:14)

5.2.2 Dramatizacija

S tem ko govorec uporablja dramatizirano naracijo akterjevih dejanj, ustvari prepričanje, da je dogodek za skupino pomemben in potrebuje svojo razrešitev (Garfinkel 1956, 422–423). S separacijo športni novinar odpoved izpostavi iz polja vsakdanjega, s pretiravanjem in dramatiziranjem pa opraviči pomen poročanja o temi, saj s takšno naracijo ustvari dvodimenzionalni konflikt, ki navidezno zahteva vso pozornost javnosti.

Tudi danes sem pripravljen govoriti s Sašo!« je bil jasen Maljković. »Za vsakega igralca se bom boril,« hitro doda in pojasni: »A kot sem rekel, že lani ga je obiskal predsednik zveze Roman Volčič.« A to še zdaleč ni dovolj dober, še manj pa tehten razlog, da Maljković z Vujačićem ne bi popil turške kave. Ko je že ravno v Istanbulu oziroma Carigradu. Maljković ni rekel ničesar, a prav gotovo mu je jasno – v letu dni se je tudi pri Vujačiću marsikaj spremenilo. Teniške dive Marije Šarapove ni več v košarkarjevem življenju, v Evropi se počuti izjemno. Vprašati takega asa ne bi smelo biti izpod časti, navsezadnje nobeno vprašanje ni neumno, selektor pa je vendarle plačan, da zbere najboljše, kar premore športno pleme pod Triglavom. (Perko 2012, 24. oktober)

Poleg mnogih stilsko subjektivno obarvanih retoričnih tropov, kot so npr. »športno pleme pod Triglavom« in mestoma celo tabloidnih posegov v zasebnost igralca in podajanj sodb v stilu, »vprašati takega asa ne bi smelo biti izpod časti«, objavo zaznamuje predvsem visoka stopnja suspenza, oz. pričakovanja, kakšno odločitev bo igralec podal, ta suspenz pa temelji na medijskem predimenzioniranju konflikta med igralcem in preostankom reprezentance.

Tovrstna dramtizacija konflikta je zaznamovala športne rubrike ves čas od nastanka zgodbe leta 2009 in je s časom postajala vedno bolj pogosta. Tako je spletni medij RTV Slovenija leta 2007 pred julijskim reprezentančnim zborom objavil le 2 zgodbi, v katerih je novinar preučeval možno postavo reprezentance, leta 2013 pa je bilo takšnih objav v enakem obdobju 13. Deloma gre to pripisati tudi večjim pričakovanjem javnosti pred domačim prvenstvom, a po drugi strani je tudi leta 2011 bilo takih objav 7, prav tako tudi leta 2014, torej gre vsekakor opaziti skokovit porast dramtizacije poročanja odkar je bil v medijih leta 2009 izpostavljen prvi večji konflikt med Sašo Vujačićem in KZS.

Pri tovrstnih novinarskih temah so izbira teme, izbira novinarskih vprašanj in preostala vsebina povsem podrejeni senzacionalističnemu tonu poročanja. Tako banalen dogodek, kot je npr. telefonski klic med selektorjem in igralcem, lahko postane osrednja zgodba novinarskega poročanja.

Dobre pol ure pred uradnim zborom in začetkom priprav na evropsko prvenstvo v Litvi je selektorju slovenske izbrane vrste Božidarju Maljkoviću zazvonil mobilni telefon. Na drugi strani je bil Erazem Lorbek, njegovo sporočilo pa jasno in nedvoumno, čeravno žal tudi delno pričakovano. "Ne računajte na mojo pomoč," je selektorju sporočil član Barcelone, ki je že pred dnevi namignil, da se utegne odreči reprezentančni majici, krivdo pa je prevalil na klubskega delodajalca. Zdaj je

naslednja in ob Udrihovi tudi najbolj boleča 'košarica' tudi povsem uradna. (Siol.net 2011, 10. julij)

Manj kot teden dni pred začetkom priprav na vrhunec košarkarske reprezentance pa je Beno kar prek SMS–sporočila odpovedal sodelovanje. Avanzo je predtem poskušal organizatorja igre priklicati prek telefona, a odgovora ni bilo. V sporočilu je mlajši izmed bratov Udrih zapisal, da se je po premisleku odločil, da ne bo zaigral za reprezentanco. Dodal je, da se selektorju zahvaljuje za vso podporo in si želi, da bi bil vsi fantje zdravi, reprezentanci pa je zaželel čim boljšo uvrstitev na turnirju. (Rtvslo.si 2013d, 15. julij)

Akt dramatizacije telefonskega pogovora med selektorjem in igralcem pogloblja akt separacije igralca od narodne skupine, saj neposredno nagovarja bralčevo dilemo, na čigavo stran naj se postavi, pri čemer obe strani nista zastopani enakovredno.

»Dolgo se je ugibalo, ali bo Beno Udrih zaigral za Slovenijo na domačem EP–ju. V ponedeljek je postalo jasno: ne bo. Odločitev Savinjščana je razburila slovensko športno javnost.« (Rtvslo 2013e, 16. julij) »V petek je odjeknila novica, da Lorbka, ki je eden ključnih igralcev v izbrani vrsti pod vodstvom Božidarja Maljkovića, ne bo na letošnjem evropskem košarkarskem prvenstvu, ki ga gosti Slovenija.« (Rtvslo.si 2013č, 22. junij) Obe objavi stilsko posegata po dramatičnih retoričnih figurah, kot sta »dolgo se je ugibalo« in »je odjeknila novica«. S tem obe novici temeljita na nemi predpostavki o enem povezanem, homogenem narodu, ki si ne sme dovoliti, da bi kdorkoli od njegovih vidnejših članov izostal pri konstrukciji mita »skupnega dobrega«. Operiranje s termini, kot so »slovenska športna javnost« služijo predvsem bralčevi identifikaciji z zgodbo – v tovrstnih praznih označevalcih se namreč lahko prepozna vsak bralec novice, zato tragedija odpovedi postane tudi njegova lastna tragedija.

Tovrstno dramatično nagovarjanje javnosti izhaja iz širšega navijaško usmerjenega športno–novinarskega diskurza, ki spremlja nastope slovenske košarkarske reprezentance. Prav zaradi pogostega novinarskega prestopanja tanke meje med pozitivno športno spodbudo in nacionalistično govorico, prihaja do tipizacije konflikta odpovedi in visoke stopnje moralizacije o igralčevi odločitvi, tako s strani medijev, komentatorjev novic kot tudi mnenjskih voditeljev (bivši igralci in trenerji).

5.2.3 Tipiziranje dogodka

O tipiziranju dogodka govorimo, ko govorec dogodek opredeli kot ponavljajočo se grožnjo homogenosti skupine. Dogodek je zato v razpravi umeščen v shemo bipolarnih nasprotij po ključu primerjave neželenega vedenja z želenim. Govorec iz enkratnega dogodka napravi opomnik za prihodnost: neželjeno obnašanje se v skupnosti ne sme več ponavljati. Ob tem se dejanjem grešnega akterja sodi izključno s stališča morale in vrednot, iz razprave so izločeni parametri naključja, nesreče, ali spleta okoliščin. Ker je vzrok dogodka sporna moralna presoja udeležencev, diskurzivno pa najbolj izstopa motiv pripisovanja krivde (Garfinkel 1956, 422–423).

"Sagi o (ne)nastopanju Bena Udriha v reprezentanci ni videti konca. Kot kaže, bo odlični organizator igre znova odpovedal sodelovanje, v izbrani vrsti košarkar Orlando ni igral od leta 2006. [...] Udrih, ki bo poleti dopolnil 31 let, bi moral biti eden izmed vodij izjemno nadarjene slovenske generacije, ki ji do zdaj ni uspelo na velikih tekmovanjih upravičiti velikih pričakovanj in osvojiti medalje." (Rtvslo.si 2013a, 25. februar)

V uvodu objave kot bralci izvemo, da gre za ponavljajoče se dejanje Bena Udriha, kar najbolj dramatično ubesedi hiperbola »saga o nenastopanju«. Poleg kriterija repetitije dogodka, je izpolnjen tudi kriterij moralizacije, saj novinar z rabo modalnosti »bi moral biti eden izmed vodij« jasno nakaže lasten komentar, oz. sodbo, ki je še dodatno podkrepljena s skupnim motivom narodne skupnosti: osvojitve medalje na velikih tekmovanjih. V tem primeru je krivda izražena na posreden način, za razliko od objav, kjer je krivec zelo jasno opredeljen z rabo nestrpnega diskurza.

"Beno Udrih, ki se v zadnjih letih spretno izmika reprezentanci, po navadi se je po njegovih besedah razlog skrival v poškodbah, tudi na letošnjem svetovnem prvenstvu ne bo zastopal barv Slovenije. Po osmih dneh priprav je namreč pustil soigralce na cedilu." (Siol.net 2010, 21. julij) Pisec tudi v tem primeru jasno opredeli ponavljajočo se grožnjo dogodka, a za razliko od prejšnjega primera, igralcu krivdo pripiše veliko bolj neposredno. Pod vprašaj postavi iskrenost njegovih prejšnjih zagovorov, prav tako pa poda komentar o igralčevem izmikanju reprezentanci, ki naj bi bilo »spretno«. Moralno sodbo zaključí z dihotomijo med deviantnim posameznikom in preostalimi igralci, ki je ključna, saj so reprezentanti predmet identifikacije bralca s »tragičnostjo« dogodka. S tem, ko igralec »na cedilu pusti« svoje soigralce, pusti tudi vse druge bralce, ki se z narodno ekipo poistovetijo. Motiv krivde je v objavah vedno neposredno povezan z vprašanjem narodnega ponosa.

"Odzivi košarkarjev so zaenkrat zelo dobri, na klice se ni odzval le Aleksander Vujačić, ki očitno še ni pozabil lanskih zamer. Drugi pa ne skrivajo entuziazma." (Brozovič 2010, 3. februar) "Saša Vujačić o odhodu iz reprezentance: "Sem ponosen Slovenec in me je to prizadelo" (Dnevnik.si 2009, 28. avgust) Prav diskurz banalnega nacionalizma omogoča dolgoročno tipizacijo dogodka, saj se lahko le v takšnem kontekstu bralec–navijač identificira s konfliktom. Tovrstna retorika pa ni značilna zgolj za obravnavno zgodbo, temveč ima svoje temelje v v širšem športnonovinarskem diskurzu o slovenski košarki.

"Slovenija zaupa v svoje heroje in jim želi vse najboljše. V petek bi se lahko pisala zgodovina, ki je naša košarka še ne pozna. Do takrat pa je čas za počitek in temeljito pripravo. Mi lahko ..." (Rtvslo.si 2009, 17. September) Nemalokrat so pri takšni retoriki uporabljene retorične figure, ki bi jih sicer prej pričakovali v političnem ali celo vojaškem kontekstu, predvsem pogoste so primerjave športnikov s »heroji« in »junaki«. Tudi frazem »mi lahko« spada v to kategorijo, saj sovпада s časom po ameriških predsedniških volitvah 2008, gre namreč za direkten prevod slogana kampanje izvoljenega ameriškega predsednika. V kontekstu tovrstnih primerjav slovenska reprezentanca prevzame personificirano podobo vojaške čete, ki se bori za »našo« stvar. Četudi v šaljivem tonu, so v trenutkih največje evforije jasno opredeljeni tudi želeni načini obnašanja bralca članka.

Četa selektorja Jureta Zdovca je v dvorani Spodek dosegla mejnik, ali kot bi rekli rimski vojščaki, prestopila je Rubikon, mejo, preko katere ni več vrnitve. Slovenijo bo v prihodnjih urah in dneh zajela športna mrzlica. Debatam o košarki se ne bo moč izogniti, gostinci z dovolj velikimi televizijskimi ekrani si bodo meli roke od zaslužka, glasilke bodo v ponedeljek bolj otekle kot običajno, žleza znojnica pa bo izločala več tekočine. In še nasvet: če niste športni tip, se hitro naučite imena slovenskih košarkarjev, da boste na tekočem, če pa že sicer držite pesti za Slovenijo in boste v prihodnjih nočeh slabše spali in bili neobičajno razdražljivi, temu ni kriva nova gripa. Ste ponosen Slovenec, ki želi našim fantom na Poljskem čim več uspeha. (Dnevnik 2009, 18. september)

Prav ob takšni, sicer navidezno banalni in humorni opazki, področje športnega novinarstva preide v izrazito nacionalistično govorico. Predvsem gre pri takšnem pisanju za priročno prakso, s katero mediji ustvarijo v bralcu neizmeren vtis ugodja: poleg užitka ob ogledu tekme in ugodnega rezultata, je bralec nagrajen tudi s prepričanjem, da je zavoljo športnega uspeha narod bolj homogen in povezan, kar je zgolj nerealna kratkoročna iluzija. Odpoved igranja za reprezentanco zato predstavlja stalno (tipizirano) neposredno grožnjo homogenosti naroda.

5.2.4 Nadčlovečenje govorca

Garfinkel nadčlovečenje opredeljuje kot proces, pri katerem govorec z navajanjem glasov drugih članov javnosti, predvsem tistih z visokim statusom, prevzame vlogo legitimnega moralnega razsodnika. Govorec priče dogodka (prisotno množico) na tak način prepriča, da je sposoben reprezentacije ključnih vrednot skupnosti, okrog katerih statusna degradacija sploh poteka. Govorčeva sposobnost združevanja različnih mnenj daje vtis, da ne nastopa iz lastnega, temveč iz javnega interesa, kljub temu, da je njegov retorični slog subjektiven. Ko enkrat govorec doseže status načlovečenega zastopnika, lahko s pomočjo moralizacije in vrednostnih sodb »v imenu ljudstva«, deviantnega posameznika tudi dokončno odstrani iz skupnosti (Garfinkel 1956, 422–423). Analiza upošteva tudi predhodno pripisan družbeni položaj novinarja, a preučuje predvsem, kako se športni novinarji s pazljivo izbiro strokovnih govorcev in citatov naključnih komentatorjev predstavljajo kot legitimni moralni razsodniki.

Slobodan Subotič, Marko Milič in Mik Pavlovič so preverjena košarkarska imena, ki so za Šport TV podala svoja mnenja glede vnovične odpovedi Bena Udriha. "Da imaš domače evropsko prvenstvo, da imaš tako veliko dvorano ... to so bile naše sanje! Mi smo igrali kvalifikacije za evropska prvenstva, se vozili po 15 ur z avtobusi, da je Slovenija postala to ...," je bil slikovit Milič. Odpoved 31-letnega organizatorja igre je bila po naših preverjenih informacijah, ki smo jih dobili že v začetku letošnjega leta, le še vprašanje časa. Že februarja smo po pogovoru s selektorjem Božidarjem Maljkovičem na to temo razmišljali v blogu. (Zbačnik 2013b, 16. julij)

Konkretna objava citira »preverjena košarkarska imena«, vendar njihova funkcija ni podajanje strokovne ocene o košarkarjevi odločitvi, temveč čustveno obarvana reakcija, ki je stilistično bolj navijaške narave. Opozoriti je potrebno tudi na izpostavljanje raziskovalne vloge medija pri sledenju zgodbi, s čimer želi novinar doseči visoko stopnjo legitimnosti pri bralcu.

Vprašanje pomanjkanja narodnega ponosa je ključno za vzpostavitev nadčlovečenja, saj neposredno nagovarja odnos med navijači in reprezentanti. Je glavna vrednota, ki jo novinar nagovarja: z izbiro teme, vprašanj in citatov sogovornikov. Okrog načela narodnega ponosa se vzpostavi dvodimenzionalni odnos med zelenim in neželenim obnašanjem v skupnosti in s katero novinar vzbudi pozornost bralcev. V istem članku je novinar objavil še citat Marka Miliča, ki dokazuje, kako pomemben faktor prispevka je moralno vrednotenje odločitve.

"Zgodba reprezentance je jasna – ali si srčen in si zaslužiš spoštovanje navijačev ali pa ne čutiš in si deležen prezira." (Zbačnik 2013b, 16. julij) Tovrstne objave so posebej izrazite prav

v času, ko igralec poda odločitev o neigranju, ko je čustvena reakcija javnosti, največja. Novinarji se z metodo nadčlovečenja izognejo neposrednemu podajanju ekstremnih in čustveno obarvanih mnenj, kar jim preprečujejo načela objektivnega novinarskega poročanja. Zato so pogosti predvsem prispevki s pregledom t.i. tvitosfere, torej objavo komentarjev naključnih uporabnikov družbenega omrežja Twitter. Za tovrstne objave so značilni predvsem senzacionalistični naslovi novic, v katerem je poudarjeno razočaranje narodne skupnosti.

"Odziv ljubiteljev košarke na odločitev Bena Udriha: "Udrih preko SMS dal nogo celotni Sloveniji ..." (Siol.net 2013b, 15. julij) Kljub načelu objektivnosti, pa se pri tovrstnih preglednih člankih, novinarji poslužujejo citiranja objav lastnih novinarjev, zanimivo pa je, da se to zgodi le takrat, ko je mnenje javnosti zelo enostransko in čustveno obarvano. V takšnem kontekstu s tem dotičnega novinarja tudi nadčlovečijo – saj njegovo subjektivno ogorčenje bralca prepričuje, da konkretni novinar deli mnenje skupnosti in je zato sposoben kot javni govorec zastopati temeljne vrednote, ki vzdržujejo narodno homogenost.

"Razočarani navijači "Udrihajo" z vseh strani; Modrić: A je res kdo presenečen, da je Udrih odpovedal?!" (Rtvslo.si 2013e, 16. julij) V podnaslovu novice je izpostavljen komentar televizijske voditeljice in športne novinarke Sanje Modrić, ki je na RTV Slovenija med evropskima prvenstvoma 2011 in 2013 delovala kot povezovalka spremljevalnih studijskih oddaj, bila pa je tudi voditeljica oddaje Košarko čutim, ki je bila posvečena poročanju o pripravah na domače evropsko prvenstvo. Podobne primere citiranja znotraj medijske hiše, oz. celo znotraj uredništva, je moč zaslediti prav v vseh analiziranih prispevkih, ki povzemajo t.i. »tvitosfero«. Šlo je za prispeveke spletnih portalov MMC RTVSlo in Siol Sportal.

Da si mediji tovrstne subjektivnosti ne morejo privoščiti kadarkoli, temveč le v trenutkih po odpovedi, ko je ogorčenje javnosti največje, priča spodnji primer, v katerem avtor izpostavi neposredni konflikt med novinarji in igralcem, ter naleti na negativen odziv bralcev.

"Udrih zavrnil pogovor s slovenskimi novinarji: Udrih po tekmi tokrat sicer ni pobegnil pred novinarji skozi zadnja vrata kot 1. februarja, ko je bil v New Yorku z ekipo Milwaukee Bucks, vendar je odločno zavrnil odgovor na vsako vprašanje pred snemalnimi napravami, še posebej glede igranja za slovensko reprezentanco." (Rtvslo.si 2013c, 21. marec) Najbolje ocenjen komentar pod novico, ki je dobil 33 pozitivnih glasov (t.i. »plusov«), kaže na to, da novinar, za razliko od prejšnjih primerov, ne uživa statusa legitimnega zagovornika skupnosti, kar pomeni, da je nadčloveenje ključen proces ritualne degradacije statusa.

"Ma novinarji potencirate in natolcujete. Pol manj zapletov in nesoglasij bi bilo, če bi mel vi mal občutka, kdaj je pa vseeno preveč. Ampak tko je to v novodobnem novinarstvu. Včasih so odkrival skrivnosti in zanimive zgodbe, Zdaj pa samo boom, negativna drama. Zavajajoči naslovi in napihovanje neobstojećih zgodb. Ko zmanjka dobrih novic (za povzet od tujih strani) si pa sami kaj zmislite in naredite dramo."
(Rtvslo.si 2013c, 21. marec. Komentar uporabnika Timus, 21.3.2013, 8:39)

Povsem drugačen odziv javnosti pa je prejela objava iz istega meseca, v primeru katere se je novinar navidezno distanciral od konflikta in zoperstavil oba antagonista zgodbe. Da je bila distanca zgolj navidezna, priča končna sodba, ki je podana povsem subjektivno, vendar članek s svojim naslovom, uvodom in obliko ustvarja vtis, da sledi načelom objektivnega poročanja (enakovredno soočenje obeh strani konflikta).

'Kdo koga vleče za nos?

Beno Udrih Košarkarsko zvezo Slovenije ali obratno? Teško je soditi, kadar si obe strani zadeve interpretirata povsem drugače, vsekakor pa je dejstvo, da sta naša krovna organizacija kot tudi organizator igre Milwaukeeja za nos pošteno povlekla slovensko javnost. [...]

Zrelemu športniku, kar Udrih nedvomno je, pritičejo tudi zrele odločitve in moramo biti iskreni, v klubski karieri jih je Savinjecan napravil ogromno. Rerezentanco pa je potrebno enostavno čutiti in ji biti predan, če ne to, pa biti do nje in s tem tudi svoje domovine predvsem iskren.[...]

Starejši izmed bratov Gasol ne viha nosu, če pred njim prednost dobi njegov brat, Serge Ibaka ali Felipe Reyes, zakaj bi torej pogojevanja dovolili igralcu, ki na srečanje v povprečju dosega 7 točk, dobra 2 skoka in slabe 4 podaje? Nihče v reprezentanci ne sme sebe postavljati pred moštvo in podobne poizkuse bi morala selektor in KZS ostro zavrniti in se takemu posamezniku za sodelovanje do nadaljnjega tudi zahvaliti.« (Zbačnik 2013a, 20. februar)

Novinar bralca vpelje v lastno interpretacijo dogodkov z uvodom, ki predvideva uravnoteženo poročilo o dejanjih obeh vpletenih strani, vendar se kasneje v objavi novinar loteva zgolj preučevanja igralčevih dejanj, o dejanjih KZS pa bralec ne izve ničesar. Kljub temu, da se novinar pri podajanju moralne sodbe posluži precej šibke argumentacijo (Udrih je kriv za spor, ker je preslab košarkarski igralec), je odziv komentatorjev diametralno nasproten kot v prejšnjemu primeru. Ključno pri tem je, da novinar vprašanje konflikta predstavi kot težavo

širše slovenske javnosti, oz. »naša stvar«, z nacionalistično retoriko »reprezentanco je potrebno čutiti, če ne to, pa biti do svoje domovine predvsem iskren«. S tem postane nadčlovečeni simbolni zastopnik bralcev pri poskusu javne mediacije spora. "Po dolgem času zopet en pošten članek. Glede, da se Udrih spet muva kot superzvezdnik, kar ni in ne bo mislim, da je bolje, da se ga odpika, ker bo samo kvaril vzdušje. Všeč mi je recimo bila poteza Zdovca, ko je poslal domom Vujačića. Osebnost ne bi nikogar prosil in se metal po kolenih. Sploh pa ne Udriha." (Zbačnik 2013a, 20. februar. Komentar uporabnika dnko, 20.02.2013, 18:53) "Odlično napisano z strani novinarja. [...] KZS bi moral že pred leti udariti po mizi in jasno povedati.....kdor ne bo igral z srcem, se podredil ekipi in pel himne.....adijooooooooooooo za vse večne čase, pa ne glede koliko NBA prstanov ima!" (Zbačnik 2013a, 20. februar. Komentar uporabnika jurica, 20.02.2013, 15:16)

Za uspešno degradacijo statusa je torej nujno novinarjevo nadčlovečenje, ki temelji na nacionalističnem diskurzu, tak status pa doseže bodisi z rabo zunanjih glasov bodisi z oblikovanjem članka po načelih objektivnega novinarstva.

5.2.5 Končna ritualna degradacija statusa

Kriterij končne ritualne degradacije statusa je izpolnjen, ko govorec poda zaključno sodbo, priče pa prevzamejo njegovo stališče in akterja pozovejo k umiku iz fizičnega in simbolnega prostora skupnosti (Garfinkel 1956, 422–423). Športni novinarji so sodbe o igralcih podali v obliki kolumen, blogov in podobnih zapisov. Gre torej za žanre, ki dopuščajo več subjektivnega razmišljanja, obenem pa piscu omogočijo, da bralcu ponudi katarzično razrešitev konflikta. Zato struktura sklepnih razmišljanj temelji na kronološkem pregledu dogodkov skozi novinarjevo subjektivno prizmo, poudarjena je časovna dimenzija »dolgo trajajočega zapleta«.

Vse od februarja se je vlekla košarkarska zgodba z glavnim akterjem Benom Udrihom na čelu. [...] Zdaj se je njegov že večkratni scenarij ponovil in Udrih je odpovedal nastop za reprezentanco na evropskem prvenstvu. Ali ima ta novica globlji pomen? Da. Pet mesecev se je ustvarjalo negativno ozračje okoli izbrane vrste. [...] Ni imel obraza, da bi odgovoril na klice direktorja izbrane vrste in na dostojen način predstavil svojo plat zgodbe. Zato je prav, da se pod vse te nespretno poteze potegne črta in si za vselej nalijemo čistega vina. [...] Strinjati se moramo z Boštjanom Nachbarjem, ki poudarja, naj se prostor nameni bojevnikom za slovenski ugled, ne pa tistim, ki jim ni za narodov blagor. (Lopatič 2013, 16. julij)

Kronološki pregled v tem primeru vpelje bralca v precej enostransko opredelitev do igralca, saj je poudarjanje časovne dimenzije konflikta novinarjev glavni argument za končno degradacijo statusa igralca. Opazen je predvsem opazen dramatičen ton, s katerim novinar poudarja igralčevo odklonskost. Zanimivo je, da se novinar se zaveda postranskosti teme, saj v besedilo vključi retorično vprašanje »Ali ima ta novica globlji pomen?«, čemur sledi argumentacija, ki temelji na simbolni nacionalistični vrednoti zastopanja javnega dobrega, bolj natančno homogene navijaške podpore reprezentančni ekipi. S tem, ko novinar vzpostavlja nacionalistični etos in sovraštvo do igralca, odmika pozornost od resničnega problema, predimenzioniranja vloge športnikov pri nastopu na mednarodnih tekmovanjih, ki temelji na kolektivnem strahu pred nepriznanjem slovenskega ugleda v tujini. Prav zato košarkarji pri tem prevzemajo podobo »bojevnikov«, vloga navijačev pa je, da jim izkažejo enovito podporo, saj gre za skupni interes, t.i. »narodov blagor«.

"Slovenija je za Eurobasket 2013 potrebovala vse, vsi so veliki, vsi bi lahko morda segli po kolajni. Bili bi, pa čeprav brez kolajne na koncu, kot LeBron in Kobe lani, na igrah v Londonu 2012. Večji od ega, vsi skupaj en ego, slovenski junaki za vselej. Potem je Matej Avanzo dobil sms." (Lucu 2013, 6. avgust) Vrednota narodnega ponosa je prišla do izraza še toliko bolj v času domačega evropskega prvenstva, kar je razumljivo, saj pri velikem tekmovanju tako ni šlo le za osvojitve medalje na tujih tleh, temveč tudi za metaforično obrambo lastnega narodnega teritorija pred osvajalci. Prav zato je najhujšo stopnjo degradacije statusa doživel Beno Udrih, ki je nastop odpovedal kot zadnji.

Kot vse kaže, tudi mamljivost uspeha na domačem evropskem prvenstvu ne more izkoreniniti znane slovenske zgodbe o veliki omahljivosti ob vprašanju o (ne)nastopanju za izbrano vrsto. [...] Da vendarle še ne gre za primer "ad acta" ter da volk menja dlako, nravi pa ne, je srbski strokovnjak spoznal vsega tri tedne pozneje, ko je nekdanji prvak v ligi NBA več slovenskim dopisnikom iz ZDA pojasnil, da njegova privolitev še zdaleč ni bila dokončna. [...]. Znan slovenski pregovor uči, da gre osel le enkrat na led. A v košarkarskem primeru bi lahko reklo parafrazirali do te mere, da je bil osel že tolikokrat na ledu kot Anže Kopitar. (Pavčnik 2013, 21. februar)

Odnos med navijači in igralci je v zaključnih sodbah, s pomočjo ustreznih retoričnih tropov, iz sfere javnega metaforično prenesen v sfero zasebnega, saj novinar personificira javnost in predvideva njeno reakcijo: osebno zamero do konkretnega igralca. Novinar za doseganje bralčevih narodnih čustev, diksurzivna sredstva črpa celo iz slovenske ljudske modrosti. Pri

tovrstnem izzivanju čustvene reakcije, so novinarji posegli tudi po direktnih osebnih napadih in namigovanjih.

"In Erazem? Njegove športne ambicije so že od nekdaj sovpadale le s poslovnimi ambicijami očka Radovana in pri tem bo najbrž tudi ostalo." (Vojnović 2011, 16. julij) Novinarski diskurz se v tem primeru ne razlikuje prav dosti od spletnih komentarjev, ki mejijo na sovražni govor.

"Beno je american. Ze nekaj let. Ma pa se vedno tok slovenca v sebi da nima jajc, da se odpove slovenskemu drzavljanstvu. nekoc ko bom velik in bogat bom sem na eno njegovo tekmo samo zato da spoznam to zeno, zaradi katere je obrnil hrbet celotnemu narodu." (Rtvslo.si 2013d, 15. julij. Komentar uporabnika modzo, 15.7.2013, 13:15) Iz pričujočih komentarjev ugotovimo, da tabloidizacija in vpletanje zasebnega življenja igralca, bralca nagovarjata z vrednotimi predpostavkami o vsakdanjem življenju, ki so tesno povezane z diskurzom ekonomije. Glede na spletne komentarje, dihotomijo med »nami« in »njim« najbolj izrazito vzpostavlja neenakost igralčevega družbenega položaja v primerjavi s »povprečnim« državljanom. Z jezikovnimi sredstvi kot so »poslovne ambicije« se bralec poistoveti z dejstvom, ki ga nacionalistični diskurz, razen pri končni degradaciji statusa, spretno prikriva. Pričakovali bi, da dejstvo, da so športniki družbeno in finančno močno privilegirani, lahko zamaje predpostavko o njihovi ustreznosti reprezentiranja egalitarne in homogene javnosti. Vendar je učinek, zavoljo degradacije statusa in pozicioniranja bralcev »nas« proti »njemu«, prav obraten.

"Da ne bo Vujačića je novica dneva, vse pove že s tem, da smatra igranje za reprezentanco za obveznost (pa čeprav nikoli ni dejanko igral). Takih ne rabimo, raje tam gledam Jagodnika kako se bori, kot pa kvazi želatinastega zvezdnika, ki se trmi če nima brisača 12 stopinj." (Rtvslo.si 2010a, 13. april. Komentar uporabnika Thiver, 13.4.2010, 13:56) Zelo jasno so opredeljene karakterne lastnosti, ki naj bi jih posedoval reprezentant, s tem pa tudi vsak član narodne skupnosti. V svojem javnem nastopu ne sme pretirano izstopati, ključna pa je vrednota trdega dela. Gre za izrazite značilnosti krekovskega diskurza (Vezovnik 2009, 144–170), kar obenem pojasnjuje tudi hiter porast priljubljenosti zgodbe pri bralcih. Ena izmed glavnih vrednotnih postavk krekovstva je namreč upodobitev naroda kot žrtve, ki mu srečo in zadovoljnost preprečuje stalna mazohistična introjekcija (Vezovnik 2009, 162). Konkretno, skupni (športni) uspeh nam preprečujeta majhnost in neenotnost, ki jo lahko odpravi le notranja samosprememba, ki je v tem primeru personalizirana v deviantnem igralcu. Končna degradacija statusa torej poteka prav ob stalnem prevpraševanju ključnih vrednot, ki se katarzično zaključi z odmikom »škodljivega« igralca iz področja skupnosti, s tem pa je

zavarovana homogenost slovenskega naroda. Sledi nekaj vzorčnih primerov komentarjev, ki nakazujejo na prisotnost tako banalnih, kot tudi ekstremnih nacionalističnih praks (pozivi k izgonu, vračilu državljanstva).

"Te odločitve pa imajo tudi svoje posledice, ki jih bo ravno tako moral sprejeti. Primer: če bi prišel k meni v gostilno na pijačo, ga ne bi postregel. Denar vendarle ni vse, spoštovanja si z njim ni mogoče kupiti." (Rtvslo.si 2013b, 9. marec. Komentar uporabnika hrgotax, 9.3.2013, 11:38) "Kak lenuh. Odvzeti bi mu morali slovensko državljanstvo." (Rtvslo.si 2013b, 9. marec. Komentar uporabnika tubaduba, 9.3.2013, 10:47) "Slovenija je velik lepša brez takih drekačev!" (Rtvslo.si 2013b, 9. marec. Komentar uporabnika TheGeorge, 9.3.2013, 11:26) "Upam da ga nikoli več kdorkoli bo selektor ne vabi več v reprezentanco! In upam da je to zadnji prispevek na to temo na tem portalu." (Rtvslo.si 2013b, 9. marec. Komentar uporabnika Alesi1, 9.3.2013, 10:51) Končne novinarske sodbe je predvsem na spletnem portalu MMC RTVSlo spremljalo več sto podobnih komentarjev, ki dokazujejo, da je bil delež bralstva dejansko intepeliran v nacionalistični etos in v degradacijo statusa. Velja omeniti še, da so bile proti Saši Vujačiču, Erazmu Lorbku in Benu Udrihu ustanovljene sovražne skupine na družbenem omrežju Facebook, vsaka od njih je štela več kot tisoč članov.

6 ZAKLJUČEK

Ugotovimo lahko, da na uvodno raziskovalno vprašanje, ali so v medijskem diskurzu o slovenskih košarkarskih reprezentantih, ki so se odpovedali nastopu za reprezentanco, prisotne prakse obredne statusne degradacije, odgovorimo pritrdilno. Izpolnjeni so vsi kriteriji statusne degradacije od začetne separacije do končnega distanciranja igralca od skupnosti. Prav tako lahko ugotovimo, da medijski diskurz o slovenskem športu vsebuje elemente banalnega nacionalizma, saj prav nacionalistični etos omogoči razvoj obravnavane zgodbe.

Ideja, da igralec, ki zavrne nastop, s tem onemogoči narod pri osvajanju zadanih ciljev (kolajn), namreč bralca postavlja v izrazit status žrtve, ki sovпада s prevladujočim narodnostnim diskurzom, ki temelji na močni katoliški, krekovski tradiciji. Ta narekuje vrednoti trdega dela in karakterne »preprostosti«, prav to pa je tudi ključ identifikacije bralca z nastopom športnikov, ki predstavljajo narodno skupnost na večjih, mednarodnih tekmovanjih. Prav to pa je izrazit primer banalnega nacionalizma, ki se kaže v praksah vsakdanjega življenja, kar šport nedvomno je. V analizi diskurza ni bilo nobene novinarske objave, ki bi problematizala zdravorazumsko prisotnost tradicionalnih vrednot, kar kaže na visoko stopnjo konsenza, tako med bralci, kot tudi novinarji. Prav tovrstni elementi banalnega nacionalizma pa legitimirajo moč institucij nad močjo posameznikovega zagovora, s tem pa spodbujajo agresivna vedenja, kar je moč razbrati tudi iz nekaterih bolj ekstremno spisanih novinarskih objav in komentarjev pod njimi. Kako močna je ta prevlada, nakazuje že dejstvo, da so degradirani in utišani najbolj ugledni člani skupnosti (košarkarski igralci), ki imajo sicer izrazito mnenjsko moč, prav tako pa tudi stalen dostop do medijev.

Da je zgodba izrazito vezana na sistem tradicionalnih narodnih vrednot, potrjuje tudi dejstvo, da se je poročanje o odpovedih spreminjalo čez čas. Tako je število objav o odpovedih z vsakim letom naraščalo, vrhunec pa je doseglo v času pred domačim evropskim prvenstvom, ko je bil novinarski diskurz še bolj izrazito zaznamovan z navijaštvom in izpostavljanjem motiva narodnega ponosa. Velja omeniti še, da je v letih 2009 in 2010 zgodba dobivala pozornost predvsem v času poletnih počitnic, kasneje pa tekom celotnega leta.

V času evropskega prvenstva pogosto uporabljena novinarska fraza »vseh oči mednarodne javnosti, uperjenih v Slovenijo«, nagovarja tudi tradicijo sodobne zgodovine Slovenije, natančneje vstopanje Slovenije v EU. Tudi takrat je prevladovala retorika »prepričevanja« Zahodnega sveta, da je Slovenija sposobna in enakopravna članica mednarodne skupnosti. Zato ne preseneča, da so raziskave, opravljene pred prvenstvom ugotovile, da Slovenci od domačega prvenstva v prvi vrsti pričakujejo predvsem večjo prepoznavnost Slovenije

(Gorjanc 2013, 23. september). Po drugi strani pa Bojan Ličen v svoji raziskavi ugotavlja, da je zaznana koristnost med bralci novic spletnih portalov največja v času takoj po prvenstvu in je tako izrazito vezana na čustva in evforijo, nato pa se s časom eksponentno manjša. Prav to pa je pomembna ugotovitev, vezana na vprašanje o povezavi med športom in slovenskim nacionalizmom, saj podobno kratkoročnost lahko ugotovimo tudi za ostale uspehe slovenskih športnikov (Rtvslo.si 2014, 27. marec). Šport tako nima dejanske vrednosti dolgoročnega povezovanja narodne skupnosti, temveč gre le za mit, na podlagi katerega novinarji ustvarjajo dramatični konflikt, najbolj izrazit primer tega pa je prav razvoj novinarske zgodbe o reprezentacijskih odpovedih.

Tovrstna dramatična retorika, ki temelji na narodnih čustvih, v medijskem prostoru nadomešča poglobljene novinarske raziskave, ki so potrebne tudi v športu, kljub temu, da se zdi, da gre zgolj za postransko družbeno dejavnost. Ličen navaja primer neraziskanega področja vpletenosti športnih stav v delovanje slovenskih športnih institucij (Rtvslo.si 2014, 27. marec). Med drugim so neraziskana področja podeljevanja športnih štipendij, financiranja krovnih športnih organizacij in transparentnosti njihovega delovanja, če naštejemo zgolj nekaj primerov. Na žanrskem področju gre opaziti predvsem pomanjkanje daljših novinarskih športnih zgodb v obliki biografij in dokumentarnih filmov. Tovrstna poročanja skrbijo, da šport v družbi ni samemu sebi namen, kot se to zdi v primeru nastopanja nekaterih športnikov pred povsem praznimi tribunami. Tudi izrazita razlika med priljubljenostjo klubskega in reprezentančnega športa v Sloveniji (v korist slednjega), namreč dokazuje, kako močno je slovenski športni diskurz zaznamovan z narodno mitologijo.

Vprašanje, ki se ob tem zastavlja je, ali je takšno poročanje v okvirih obstoječih uredniških praks in medijskih strategij za doseganje bralcev, sploh možno. Glede na analizirane članke lahko ugotovimo, da sta ključni vrednoti športnonovinarske prakse predvsem ažurnost in ostajanje znotraj meja sfere konsenza o obstoječih družbenih prepričanjih. Športni novinar zato pogosto deluje na ravni »ljudske govornice«, kar se pogosto kaže tudi v rabi diskurzivnih sredstev. Najbolj konfliktno pri tem je, da novinar ostaja razpet med statusom objektivnega poročevalca (kar dosega z žanrsko formo in vmeščenostjo v širši medijski kontekst) in subjektivnega interpreta dogodkov. Zdi se, da bi bila pogosto celo ustrežnejša popolna, a družbeno odgovorna, predanost subjektivnosti, saj bi se ob tovrstnem poročanju nemara odprlo tudi diskurzivno polje za refleksijo nacionalnega vprašanja v slovenskem športnem novinarstvu. Vsekakor pa bi bila v takšnem kontekstu odpoved reprezentančnemu dresu težje interpretirana kot vprašanje ekistencialnega pomena za ohranitev narodne enotnosti.

7 LITERATURA

24ur.com. 2005. Pipanovih zlatih 32 (12. maj). Dostopno prek: <http://www.24ur.com/sport/selektor-pipan-objavlil-seznam-izbrancev.html> (10. avgust 2014).

Anderson, Benedict. 2006. *Zamišljene skupnosti: O izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia Humanitatis.

Andrejc, Urška in Mojca Doupona Topič. 2007. *Odnosi z javnostmi v športu*. Ljubljana: Fakulteta za šport.

Andrews, David L. 2000. Posting up: French Poststructuralism and the Critical Analysis of Contemporary Sporting Culture. V *Handbook of Sport Studies*, ur. Jay Coakley in Eric Dunning, 106–132. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Andrews, David L., Daniel S. Mason in Michael L. Silk, ur.. 2005. *Qualitative Methods in sport studies*. Oxford, New York: Berg.

Andrews, Phil. 2005. *Sports Journalism: A practical introduction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Bairner, Alan. 2001. *Sport, Nationalism, and Globalization: European and North American Perspectives*. Albany: State University of New York Press.

Blain, Neal, Raymond Boyle in Hugh O'Donnell. 1993. *Sport and National Identity in European Media*. Leicester: Leicester University Press.

Billig, Michael. 1995. *Banal nationalism*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Birrell, Susan in Mary G. McDonald, ur. 2000. *Reading sport: critical essays on power and representation*. Boston: Northeastern University Press.

Bourdieu, Pierre. 1999. How can one be a sports fan? V *The Cultural Studies Reader*, ur. Simon Dunning, 339–355. London, New York: Routledge.

Boyle, Raymond. 2006. *Sports Journalism: Context and Issues*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Brabazon, Tara. 2006. *Playing on the Periphery: Sport, Identity and Memory*. London, New York: Routledge.

Brozovič, Eduardo. 2010. Za Bečirovičeve klice ostaja gluh le Vujačič. *Delo.si*, 3. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/sport/za-beciroviceve-klice-ostaja-gluh-le-vujacic.html> (10. avgust 2014).

Cashmore, Ellis. 2010. *Making sense of sports*, Fifth Edition. London, New York: Routledge.

Coakley, Jay in Eric Dunning, ur. 2000. *Handbook of sport studies*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Cronin, Mike in David Mayall, ur. 1998. *Sporting nationalisms: Identity, Ethnicity, Immigration and Assimilation*. London, Portland: Frank Cass.

Delo. 1993. Slovenska senzacija v Vroclavu, 13 (7. junij).

Dijk, van A. Teun, ur. 1997. *Discourse as Structure and Process*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Dnevnik. 2009. Slovenija v četrtfinalu EP v košarki premagala Hrvaško s 67 proti 65, 3 (18. september).

Dnevnik.si. 2009. Saša Vujačič o odhodu iz reprezentance: "Sem ponosen Slovenec in me je to prizadelo" (28. avgust). Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/sport/kosarka/1042294576> (10. avgust 2014).

Doupona Topič, Mojca. 2010. *Objektivnost v športnem novinarstvu*. Ljubljana: Fakulteta za šport.

Dunning, Eric. 1999. *Sport Matters: Sociological Studies of Sport, Violence and Civilisation*. London, New York: Routledge.

Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: FDV.

Fairclough, Norman. 2003. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. London, New York: Routledge.

Foucault, Michel. 1995. *Discipline and punish: the birth of the prison*. New York: Vintage Books.

--- 2001. *Arheologija vednosti*. Ljubljana: Studia Humanitatis.

Garfinkel, Harold. 1956. Conditions of Successful Degradation Ceremonies. *American Journal of Sociology* 61 (5): 420–424.

- Gellner, Ernest. 2006. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Gorjanc, Robert. 2013. (Ne)moč z Eurobasketom prebujenega nacionalnega ponosa. *Siol.net*, 23. september. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/slovenija/2013/09/ucinki_eurobasketa.aspx (10. avgust 2014).
- Grčman, Lojze. 2012. Žreb za EP 2013 v Postojnski jami. *Žurnal24*, 4. September. Dostopno prek: <http://www.zurnal24.si/se-tocno-letu-dni-do-ep-2013-clanek-166926> (10. avgust 2014).
- Hall, Stuart. 1980. Encoding/Decoding. *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies*, ur. Stuart Hall et al, 107–116. London: Hutchinson.
- Hallin, Daniel C. 1989. *The Uncensored War: The Media and Vietnam*. Berkeley: University of California Press.
- Hargreaves, Jennifer. 1982. Sport, Culture and Ideology. V *Sport, Culture and Ideology*, ur. John A. Hargreaves, 30–61. London, New York: Routledge.
- Hargreaves, John. 1995. *Sport, Power and Culture: A Social and Historical Analysis of Popular Sports in Britain*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Hoberman, John. 2004. Sportive Nationalism and Globalization. V *Post-Olympism? Questioning Sport in the Twentyfirst Century*, ur. John Bale in Mette Krogh Christensen, 177–188. Oxford, New York: Berg.
- Hobsbawm, Eric J. 2000. *Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jarvie, Grant. 2006. *Sport, Culture and Society: An Introduction*. London, New York: Routledge.
- Jeffs, Nikolai, ur. 2007. *Zbornik postkolonialnih študij*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Jones, Ian in Chris Gratton. 2004. *Research methods for sport studies*. London, New York: Routledge.
- Jontes, Dejan. 2010. *Novinarstvo kot kultura: miti in vrednote*. Ljubljana: Založba FDV.
- Kennedy, Eileen in Laura Hills. 2009. *Sport, Media and Society*. Oxford, New York: Berg.
- Korošec, Tomo. 2005. K stilu športnega poročevalstva. V *Uvod v novinarske študije*, ur. Karmen Erjavec in Melita Poler Kovačič, 257–273. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Kosarka.si*. 2013. FOTO: Beno Udrih uživa, slovenski reprezentanti za čast in domovino zmleli Ukrajince (26. julij). Dostopno prek: <http://kosarka.si/foto-beno-udrih-uziva-slovenski-representanti-za-cast-in-domovino-zmleli-ukrajince/> (10. avgust 2014).
- Lee, W. Jung in Alan Bairner. 2009. The Difficult Dialogue: Communism, Nationalism, and Political Propaganda in North Korean Sport. *Journal of Sport and Social Issues* 33: 390 – 410.
- Ličen, Simon. 2009. Nepristranskost in subjektivnost v diskurzu športnega novinarstva. V *Kalejdoskop športa: uvod v športne študije*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stanković, Gregor Starc, 233–248. Maribor: Založba Aristej.
- Lopatič, Jaka. 2013. Pet mesecev preveč negativnega ozračja. *Siol.net*, 16. julij. Dostopno prek: http://www.siol.net/sportal/kosarka/ep2013/novice/2013/07/komentar_na_odlocitev_bena_udriha_da_ne_bo_igral_za_reprezentanco.aspx (10. avgust 2014).
- Lucu, Jaka. 2013. Dolgi SMS za Bena. *Polet.si*, 6. avgust. Dostopno prek: <http://www.polet.si/telo-um/dolgi-sms-za-bena> (10. avgust 2014).
- Luthar, Breda. 2001. Žurnalizem: Poetika skupnosti pod krinko kronologije dogodkov. *Teorija in praksa* 38 (2): 201–212.
- Maguire, Joseph, Grant Jarvie, Louise Manfield in Joe Bradley. 2002. *Sport worlds: a sociological perspective*. Champaign: Human Kinetics.
- Mangan, J.A. in Andrew Ritchie. 2004. *Ethnicity, Sport, Identity: Struggles for Status*. London, New York: Routledge.
- Mangan, J.A., ur. 2005. *Militarism, Sport, Europe: War without weapons: The European Sports History Review Volume 5*. London, Portland: Frank Cass.
- Miller, Toby in Alec McHoul. 2002. Šport v popularni kulturi in vsakdanjem življenju. V *Cooltura: uvod v kulturne študije*, ur. Aleš Debeljak, Peter Stanković, Gregor Tomc, Mitja Velikonja, 265–281. Ljubljana: Študentska založba.
- Nielsen, Christian A. 2010. The goalposts of transition: football as a metaphor for Serbia's long journey to the rule of law. *Nationalities Papers* 38 (1): 87–103.
- Pavčnik, Martin. 2009. Reprezentanca ne želi »afere Vujačić«. *Siol.net*, 25. avgust. Dostopno prek: http://www.siol.net/sportal/kosarka/ep2009/novice/2009/08/reprezentanca_ne_zeli_afere_vujacic.aspx (10. avgust 2014).

--- 2011. Uradno in dokončno: na EP brez Lorbkov. *Siol.net*, 10. julij. Dostopno prek: http://www.siol.net/sportal/kosarka/2011/07/erazma_lorbka_ne_bo_v_litvi.aspx (10. avgust 2014).

--- 2013. Kdor čaka, dočaka. Tudi Udriha?. *Siol.net*, 21. februar. Dostopno prek: http://siolplanet.net/sportal/kosarka/ep2013/novice/2013/02/kdor_caka_docaka_tudi_udriha.aspx (10. avgust 2014).

Pavšer ml., Franci. 2009. Saša želel biti prva violina, ne le član orkestra. *RTVSlo*, 26. avgust. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/sasa-zelel-biti-prva-violina-ne-le-clan-orkestra/210763> (10. avgust 2014).

Perko, Drago. 2012. Vujačić, Maljković bi se srečal s tabo!. *Slovenskenovice.si*, 24. oktober. Dostopno prek: <http://www.slovenskenovice.si/sport/time-out/vujacic-maljkovic-bi-se-srecal-s-tabo> (10. avgust 2014).

Pušnik, Maruša. 2011. *Popularizacija nacije: komuniciranje, nacionalizem in proizvodnja mej*. Ljubljana: Založba FDV.

Riordan, James in Arnd Krüger, ur.. 2003. *European Cultures in Sport: Examining the nations and regions*. Bristol, Portland: Intellect.

Rowe, David. 1998. *Sport, Culture and the Media*. Buckingham: Open University Press.

RTVSlo.si. 2009. "Mi lahko ali saj nihče nam nič ne more" (17. september). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/ep-v-kosarki-2009/mi-lahko-ali-saj-nihce-nam-nic-ne-more/212507> (10. avgust 2014).

--- 2010a. Izmed NBA-jevcev Turčijo odpovedal le Saša Vujačić (13. april). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/izmed-nba-jevcev-turcijo-odpovedal-le-sasa-vujacic/227913> (10. avgust 2014).

--- 2010b. Beno Udrih ne bo igral na SP-ju! (21. julij). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/sp-v-kosarki-2010/beno-udrih-ne-bo-igral-na-sp-ju/235234> (10. avgust 2014).

--- 2013a. Saša Vujačić o »večni temi« tokrat na bolj čustven način (25. februar). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/ep-v-kosarki-2013/kosarko-cutim/sasa-vujacic-o-vecni-temi-tokrat-na-bolj-custven-nacin/303198> (10. avgust 2014).

--- 2013b. Beno Udrih za Orlando Sentinel: Ne bom igral za Slovenijo (9. marec). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/ep-v-kosarki-2013/beno-udrih-za-orlando-sentinel-ne-bom-igral-za-slovenijo/304071> (10. avgust 2014).

--- 2013c. Udrih zavrnil pogovor s slovenskimi novinarji (21. marec). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/udrih-zavrnil-pogovor-s-slovenskimi-novinarji/304946> (10. avgust 2014).

--- 2013č. "Lorbek odsoten dva meseca? So ga operirali v Kongu?" (22. junij). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/ep-v-kosarki-2013/lorbek-odsoten-dva-meseca-so-ga-operirali-v-kongu/311597> (10. avgust 2014).

--- 2013d. Beno Udrih kar prek SMS-a odpovedal nastop na EuroBasketu! (15. julij). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/beno-udrih-kar-prek-sms-a-odpovedal-nastop-na-eurobasketu/313160> (10. avgust 2014).

--- 2013e. Razočarani navijači »Udrihajo« z vseh strani (16. julij). <http://www.rtv slo.si/sport/kosarka/ep-v-kosarki-2013/razocarani-navijaci-udrihajo-z-vseh-strani/313221> (10. avgust 2014).

--- 2014. Ličen: Mednarodni potencial EuroBasketa utegne biti skromnejši (27. marec). Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/sport/novice/licen-mednarodni-potencial-eurobasketa-utegne-biti-skromnejši/330234> (10. avgust 2014).

Salmič, Primož. 2013. Strahopetec. *Ekipa*, 7 (16. julij).

Saussure, De Ferdinand. 1997. *Predavanja iz splošnega jezikoslovja*. Ljubljana: Studia Humanitatis.

Siol.net. 2010. Udrih nezadovoljen zapustil reprezentanco (21. julij). Dostopno prek: http://www.siol.net/sportal/kosarka/2010/07/udrih_nezadovoljen_zapustil_reprezentanco.aspx (10. avgust 2014).

--- 2013a. Brez Lorbka, brez kolajne? (3. junij). Dostopno prek: http://www.siol.net/sportal/kosarka/ep2013/novice/2013/06/brez_lorbka_brez_kolajne.aspx (10. avgust 2014).

--- 2013b. "Udrih preko SMS dal nogo celotni Sloveniji ..." (15. julij). Dostopno prek: http://www.siol.net/sportal/kosarka/ep2013/novice/2013/07/beno_udrih_odziv_twitter.aspx (10. avgust 2014).

Smith, Anthony D. 1998. *Nationalism and Modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. London, New York: Routledge.

Splichal, Slavko. 2000. Novinarji in novinarstvo. V *Vregov zbornik*, ur. Slavko Splichal, 47–56. Ljubljana: Evropski inštitut za komuniciranje in kulturo in FDV.

Stanković, Peter. 2002. *Nacionalistična prisvojitve nogometnega preporoda v Sloveniji*. *Medijska preža* (14): 4–5.

--- 2004. Sport, nationalism and the shifting meanings of soccer in Slovenia. *European Journal of Cultural Studies* 7 (2): 237–253.

Starc, Gregor. 2003a. *Discipliniranje teles v športu*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport.

--- 2003b. Telesne prakse športa kot torišče slovenskega nacionalizma: »Vsak poedinec je v narodu tekmovalec!«. *Teorija in praksa* 40 (5): 907–925.

--- 2006. Šport kot socialna arena nacije v Sloveniji. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 50: 272–284.

--- 2009. Odsotna prisotnost: pogled na zgodovino slovenskega nogometa z očmi dnevnega tiska. V *Kalejdoskop športa: uvod v športne študije*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stanković, Gregor Starc, 211–232. Maribor: Založba Aristej.

--- 2010. Sportsmen of Yugoslavia, Unite: Workers' Sport between Leisure and Work. V *Remembering Utopia: The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, ur. Breda Luthar in Maruša Pušnik, 259–288. Washington, DC: New Academia Publishing.

Šaver, Boštjan. 2004. Šport: kultura: telo: Foucault, Mauss, Bourdieu v izbranih aplikacijah o športu in množični kulturi. *Časopis za kritiko znanosti* 32 (215/216): 297–313.

--- 2005a. *Nazaj v planinski raj: alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava*. Ljubljana: Založba FDV.

--- 2005b. Nevidna alpska kultura med »Balkanom« in »Evropo«. *Dialogi: revija za kulturo* 40 (11/12): 110–121.

--- 2005c. Šport, mediji in družbena konstrukcija junaštva – primer Humar. *Medijska preža* (23–24): 29–30.

--- 2009. Družbena invencija in ideološka konstrukcija športa. V *Kalejdoskop športa: uvod v športne študije*, ur. Mitja Velikonja, Peter Stanković, Gregor Starc, 13–132. Maribor: Založba Aristej.

Tomlinson, Alan in Christopher Young, ur. 2006. *National Identity and Global Sport Events*. Albany: State University of New York Press.

Velikonja, Mitja, Peter Stanković in Gregor Starc, ur. 2009. *Kalejdoskop športa: uvod v športne študije*. Maribor: Založba Aristej.

Vezovnik, Andreja. 2009. *Diskurz*. Ljubljana: Založba FDV.

Vojnović, Goran. 2011. Pomanjkanje ambicij. *Dnevnik.si*, 16. julij. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/mnenja/kolumne/1042459315> (10. avgust 2014).

Whannel, Garry. 1992. *Fields in Vision: Television sport and cultural transformation*. London, New York: Routledge.

--- 2008. *Blowing the Whistle: Culture, Politics and Sport, Revisited*. London, New York: Routledge.

Zbačnik, Gal. 2013a. Kdo koga vleče za nos?. *Sport–tv.si*, 20. februar. Dostopno prek: http://www.sport–tv.si/d169481/Blog/Kdo_koga_vlece_za_nos.html (10. avgust 2014).

--- 2013b. "Pripadnost reprezentanci imaš ali je nimaš". *Sport–tv.si*, 16. julij. Dostopno prek: http://www.sport–tv.si/d178073/Novice/Pripadnost_reprezentanci_imas_ali_je_nimas.html (10. avgust 2014).

Žibrat, Miha. 1996. *Košarka: od začetka do danes*. Ljubljana: samozaložba Miha Žibrat.